

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Pauliina Rissanen & Elina Sipilä

Työpajan vaikutus yksilön osallisuuteen

Nuorten miesten kokemuksia Stadin ammattiopiston työpajalla

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö

16.4.2018

Tekijä(t)	Pauliina Rissanen Elina Sipilä
Otsikko	Työpajan vaikutus yksilön osallisuuteen - Nuorten miesten kokemuksia Stadin ammattiopiston työpajalla
Sivumäärä Aika	35 sivua + 1 liite 16.4.2018
Tutkinto	Sosionomi AMK
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi
Ohjaaja(t)	Lehtori Taina Konttinen Lehtori Mira Schroderus
<p>Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää edistääkö työpajatoiminta nuorten miesten osallisuutta ja jatkopolun löytämistä. Opinnäytetyön aineisto koostuu haastattelumateriaalista ja teoreettisesta tutkimustiedosta koskien nuorten miesten koulutus- ja työmahdollisuuksia sekä niiden vaikutuksista elämään. Opinnäyte on toteutettu yhdessä Metropolian Matti -miesten matkat työhön – hankkeen kanssa, jolla edistetään nuorten miesten kouluttautumista ja vähennetään työttömyyden riskiä.</p> <p>Opinnäytetyötä varten toteutimme puolistrukturoituja haastatteluita yhteensä neljä kappaletta joulukuussa 2017. Aineiston keruuta varten nauhoitimme ja litteroimme haastattelumateriaalin, jonka pohjalta teimme analyysin käyttämällä teemoittelumenetelmää. Teimme analyysin pohjalta tutkimuksen johtopäätökset. Kirjallisuuskatsauksessa keskityimme nuorten miesten työllisyys- ja kouluttautumistilanteeseen erityisesti syrjäytymisriskin kautta. Opinnäytetyöprosessin edetessä painopiste alkoi kuitenkin siirtyä syrjäytymisestä osallisuuteen. Haastattelutulokset osoittivat, että haastateltavat miehet kokivat työpajatoiminnan mielekkäänä toimintana, joka lisäsi arjen struktuuria. Nuoret myös kokivat saavansa työpajalta tarvittaessa hyvin tietoa jatkokoulutus- ja työmahdollisuuksista. Eniten nuorilla huolta aiheuttivat Kela-asioiden hoitaminen sekä riittävän tuen saaminen työpajatoiminnan jälkeen. Lisäksi nuoret toivat esille, että he toivoisivat saavansa enemmän henkilökohtaisia projekteja ja toimeksiantoja työpajalla.</p> <p>Koemme, että työpajatoiminta luo osallisuutta jo pienellä tasolla antaessaan nuorille mahdollisuuden olla osa metalliverstaan ryhmää. Samalla toimiessaan verstaalla nuoret saavat mahdollisuuden kehittää taitoja, joiden avulla he voivat päästä jatkokoulutukseen tai työelämään. Jatkokoulutus tai työelämään pääsy voivat edistää hyvinvointia, taata toimeentulon ja vahvistaa nuorten elämänhallintaa sekä mahdollisuutta olla osa yhteiskuntaa. Haastatteluiden pohjalta teimme myös kehittämisideoita nuorten miesten osallisuuden lisäämiseksi.</p>	
Avainsanat	Osallisuus, syrjäytyminen, nuoret miehet, koulutus.

Author(s)	Pauliina Rissanen Elina Sipilä
Title	Effects of Workshop's on Participation - Young men's experiences within the technical college of Helsinki
Number of Pages	35 pages + 1 appendice
Date	16 April 2018
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Taina Konttinen, Lecturer Mira Schroderus, Lecturer
<p>The purpose of our thesis was to examine does workshop activity advance young men's participation and their way to further education. The material of the thesis consists of the interview material and the theoretical research information concerning young men's education and working possibilities and how these impact their individual life. The thesis was cooperated with Matti project of Metropolia – Men's journeys to work. The purpose of this project is to promote educational possibilities of young men and reduce the threat of unemployment.</p> <p>For the thesis, a total of four interviews were completed in December 2017 using a semi structured interview method. The conclusions of this thesis were based on the recorded and transcribed interview material which was analyzed by thematising. The theoretical review of this thesis emphasized employment and education situation of young men, with special focus on marginalization risk. However, when proceeding the research, our focus shifted from marginalization to participation. The interview materials indicated that the young experienced workshop activity meaningful and it was supporting their daily structure. The youngsters also considered that they are having enough information about additional education and work possibilities from the workshop. The biggest concern for the youngsters was handling of social security matters (Kela) and getting enough support after the end of workshop activity. The youngsters also presented a wish that they could have more of personal projects and assignments in the workshop.</p> <p>The authors felt that the workshop activity creates initial participation experience already when the youngsters are given the possibility to be part of the group of metal workshop staff. When working in the workshop the young men also are given a chance to develop skills which can assist them achieving further education or work life. Further education and work life can advance well-being of individual, guarantee income and strengthen youngster's life skills and possibility to be part of society. Based on the interviews, the authors also presented ideas of development related to young men's participation.</p>	
Keywords	Participation, marginalization, young men, education.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Matti - Miesten matkat työhön – hanke	2
3	Nuorten työpajatoiminta	4
3.1	Nuorten työpajatoiminnan tuloksia	5
3.2	Stadin ammattipiston nuorten työpajat	8
4	Osallisuus	9
4.1	Osallisuuden eri muodot	11
4.2	Elämänhallinta osallisuuden tukena	12
5	Syrjäytyminen	13
5.1	Nuorten syrjäytyminen yleisesti	14
5.2	Nuorten miesten syrjäytyminen	16
6	Koulutustason vaikutus elämään	17
7	Tutkimuksen toteutus	19
7.1	Kvalitatiivinen opinnäytetyö	19
7.2	Puolistrukturoitu haastattelu	20
7.3	Litterointi	21
7.4	Haastattelujen toteutus	21
7.5	Haastatteluiden analysointi	23
8	Tutkimuksen eettisyys	24
9	Haastatteluiden tulokset	25
9.1	Työpajatoimintaan hakeutuminen	25
9.2	Vaikuttamismahdollisuudet työpajatoiminnassa	26
9.3	Haastatteluiden jatkosuunnitelmat	27
10	Johtopäätökset	28
11	Pohdinta	30
	Lähteet	32
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelulomake	

1 Johdanto

Nuorten syrjäytyminen on huono-osaisuutta aiheuttavien haitallisten tilannetekijöiden kasaantumista. Syrjäytymistä kuvaillaankin usein asteittain koostuvaksi prosessiksi, jossa eri ongelmat kerääntyvät yhteen. Tämän vuoksi syrjäytymisen ehkäisyä tulisi tehdä kokonaisvaltaisesti. Yksilöt ja perheet tarvitsevat tukea, mutta samalla tulisi puuttua yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin sekä luoda uusia, nuorten osallistumista mahdollistavia rakenteita. (Ristolainen – Varjonen – Vuori 2013: 11.) Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää edistääkö työpajatoiminta nuorten miesten osallisuutta ja jatkopolun löytämistä. Työn aineisto koostuu haastattelumateriaaleista, jotka pohjautuvat teoreettiseen viitekehukseen koskien nuorten miesten koulutus- ja työmahdollisuuksia sekä niiden vaikutuksista elämään. Teemme opinnäytetyömme yhteistyössä Metropolian Matti - miesten matkat työhön – hankkeen kanssa, jonka tarkoituksena on kehittää ohjausmalleja, joilla edistetään nuorten miesten kouluttautumista ja vähennetään työttömyyden riskiä. (Metropolia n.d.)

Esittelemme työmme aluksi Matti - Miesten matkat työhön -hankkeen, joka oli meidän yhteistyökumppanimme. Tapasimme opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa hankkeen edustajan Metropoliaa ja puhuimme hankkeen tavoitteista sekä siitä, mikä opinnäytetyöaihe voisi täydentää hankkeessa saatua informaatiota. Olimme lisäksi yhteydessä hankkeen edustajaan opinnäytetyöprosessin aikana useampaan kertaan. Hankkeen esittelyä seuraa nuorten työpajatoiminnan käsittely tämän ollessa keskiössä nuorten miesten toimintaympäristönä. Käsitlemme myös Stadin ammattiopiston työpajojen toimintaa. Näiden jälkeen kerromme työn teoreettisesta viitekehuksesta, jonka keskiössä on osallisuuden teoria. Osallisuutta seuraa syrjäytymisen käsite ja viimeisenä teemana koulutuksen vaikutus elämään, sillä tämä linkittyy niin osallisuuteen kuin myös syrjäytymiseen. Taustatiedon ja teorian läpikäynnin jälkeen siirrymme haastattelujen toteutukseen ja haastattelumateriaalien käsittelyyn sekä analysointiin. Analyysien pohjalta tulevat johtopäätökset, joiden päätteeksi pohdimme vielä työmme kokonaisuutta ja sen onnistumista.

Valitsimme tärkeimmäksi käsitteeksi ja teoriaksi osallisuuden, koska koemme, että Stadin ammattiopiston metalliverstaan toiminnan tavoitteena on tukea ja lisätä nuorten osallisuutta. Tämä näkyy siinä, että metalliverstaalla tuetaan nuorten kehittymistä ja tuetaan heitä, että he pääsisivät töihin ja jatkokoulutukseen sekä vahvemmaksi osaksi yhteis-

kuntaa. Onnistunut kohtaaminen ja oikea-aikainen tuki voi myös parhaimmillaan ehkäistä nuorten miesten syrjäytymistä. Käsitlemme syrjäytymistä ja tarkennettuna nuorten syrjäytymistä yhteiskunnallisena ilmiönä. Tuomme myös erikseen esille nuorten miesten syrjäytymisen, sillä nuoret miehet ovat työmme kohderyhmä.

Nuorten syrjäytyminen tilastollisena ilmiönä on ollut opinnäytetyöprosessin aikana useasti esillä mediassa syksyllä 2017 sekä keväällä 2018. Nuorten syrjäytymistä ehkäisevä Me-säätiö on todennut, että korkeakoulutetut tienaa työuransa aikana jopa miljoona euroa enemmän kuin kouluttamattomat. Peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttuminen vähentää työllistymistodennäköisyyttä, työuran pituutta sekä odotettavissa olevia ansiota. (Pyykkönen n.d.) Puolistrukturoitujen haastatteluiden ja sisällönanalyysin kautta olemme pyrkineet selvittämään, mitkä tekijät lisäävät nuorten miesten osallisuuden tunnetta työpajalla ja erityisesti subjektiivisen kokemuksen merkitystä jatkopolun löytämisessä.

Työmme lopussa olemme käsitelleet käytännön osuutta eli puolistrukturoitujen haastattelujen toteutusta, niiden litterointia sekä tulosten ja johtopäätösten tekoa. Johtopäätöksissä olemme pyrkineet tuomaan esille nuorten miesten omaa ääntä ja toiveita. Työmme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimustyö, joka sisältää erilaisia tulkinnallisia, luonnollisissa olosuhteissa toteutettavia tutkimuskäytäntöjä. Kvalitatiivinen tutkimustapa sopii erityisen hyvin, kun halutaan esimerkiksi tutkia luonnollisia tilanteita, joita ei voi järjestää kokeeksi eikä kaikkia vaikuttavia tekijöitä voida kontrolloida tai, kun halutaan saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista, joita ei voi tutkia kokeiden avulla. (Metsämuuronen 2008: 9, 14.) Esitämme lisäksi kehitysehdotuksia. Tämän jälkeen pohdimme opinnäytetyön toteutusta ja sitä, miten johtopäätökset erosivat ennakkokäsityksistämme

2 Matti - Miesten matkat työhön – hanke

Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä Metropolian hankkeen kanssa. Matti - Miesten matkat työhön -hankkeen tavoitteena on kehittää ohjausmalleja, joilla edistetään nuorten miesten kouluttautumista ja vähennetään työttömyyden riskiä. Ohjausmalleilla luodaan kokemuksia itseohjautuvuudesta, omaehtoisuudesta, yhteisöön liittymisestä ja osallisuudesta. Lisäksi hankkeella vahvistetaan sukupuolten välistä tasa-arvoa. Hankkeen työpaikkojen kohderyhmänä toimivat 15–29-vuotiaat miehet, joilla on monia kokemuksia työstä, kouluttautumisesta ja työttömyydestä. Työpajoissa toteutetaan yhteistoiminnallisesti ja

käyttäjälähtöisesti erilaisia menetelmiä miesten voimavarojen tunnistamiseksi sekä niiden hyödyntämiseksi. Tavoitteena on vahvistaa miesten mahdollisuuksia olla täysivaltaisia yhteiskunnan jäseniä ja motivoitua opiskelusta tai työpaikan hakemisesta. (Metropolia n.d.)

Hankkeen pajat jakautuvat kahteen ryhmään: elämäntapa-pajoihin ja pelillisyyden-pajoihin. Elämäntapa-pajan ryhmäprosessi kestää 5-10 kertaa ja toiminta tapahtuu kerran viikossa, neljä tuntia kerralla. Elämäntapa-pajojen tarkoitus on tukea miesten voimavaroja, osallisuutta, pystyvyyttä ja omaehtoisuutta. Työpajoilla tuotettavien ohjausmallien taustalla on prosessissa oppiminen ja se, että löydetään kouluttautumista ja työllistymistä tukevia malleja. Ohjausmalleja kehitetään elämäntapojen kuvausten pohjalta ja huomioiden monet tarpeet. Pelillisyyden-pajojen kesto on 10 kertaa, 1-2 kertaa viikossa, neljä tuntia kerralla. Pajojen tarkoituksena on kehittää pelillisiä menetelmiä nuorten osallistamiseksi. Pajoissa lisäksi vahvistetaan nuoren kokemusta toimijuudesta ja osallisuudesta. Pää tavoitteena on tehdä nuorten työpajoille pelillinen ohjausmalli, jolla kiinnitetään huomio yhteistoiminnallisen ratkaisun löytämiseen. Pajojen nuoret miehet osallistuvat kehittämisprosessiin tasavertaisina ja omaehtoisesti. He pääsevät yhdessä hanke-toimijoiden, vanhempien vertaisten miesten ja työpajojen valmentajien kanssa hakemaan ratkaisua yritys-yhteistyökumppanin esittämään haasteeseen. (Metropolia n.d.)

Pajojen lisäksi hankkeen työnkuvaan kuuluu tiedon arviointi, juurruttaminen ja levittäminen. Tavoitteena on kasvattaa kokemusperäistä tietoa nuorten miesten elämäntapasta ja siihen vaikuttavista asioista. Lisäksi tavoitteena on luoda yhdessä nuorten kanssa työpajatoimintaan itseohjautuvuutta vahvistavia tapoja. Jotta hankkeen tuloksia voidaan juurruttaa, työpajojen työntekijät osallistuvat edellä mainittujen pajojen suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin sekä kehitettävän ohjausmallin tuotteistamiseen. Hankkeen tuotteet jakautuvat kolmeen osaan. Ensimmäisenä on kolme käyttäjälähtöisesti muotoiltua ohjausmallia nuorten työpajatoimintaa varten ja hyödynnettäväksi moniammatillisessa työssä, kuten kasvatus-, terveys- ja sosiaalityössä. Kyseisissä ohjausmalleissa korostuu yksilöllinen elämäntapojen kokemustieto, miesten voimavarojen tunnistaminen ja nuorten itseohjautuvuuden sekä omaehtoisuuden tukeminen. Toisena tuotteena on neljä kehittämisohjetusta tai toimintamallia koskien yhteiskunnan tukitoimia ja nykyisiä palveluja. Kyseiset kehittämisohjeet tai toimintamallit ovat työttömien nuorten miesten tekemiä. Kolmannen tuotteeseen sisältyy useampi osa. Näitä ovat mikrokirja, näyttely miesten tuottamista elämäntapakuvausten, tieteellinen artikkeli, kaksi ammatillista artikkelia sekä levitysseminaari. Hankkeen kumppaneihin lukeutuu Stadin

ammattiopiston nuorten työpajat, Valtakunnallinen työpajayhdistys, Kouvolan yrittäjät, Työväen sivistysliitto, Kouvolan Latu ry, Kouvolan eläkkeensaajat sekä kahdeksan yritystä Helsingistä ja Kouvolasta. (Metropolia n.d.)

3 Nuorten työpajatoiminta

Nuorten työpajatoiminnan tavoitteena on parantaa valmennuksella nuorten valmiuksia kouluun pääsemisessä, koulun loppuun suorittamisessa ja avoimille työmarkkinoille pääsemisessä tai muuhun tarvittavaan palveluun pääsemisessä. Toiminnan tarkoituksena on parantaa nuorten elämännhallintataitoja, ohjata koulutukseen, edistää nuorten itenäistymistä, auttaa löytämään polkuja työelämään ja ehkäistä syrjäytymistä sekä vahvistaa osallisuutta yhteiskuntaan. (Nuorisolaki 1285/2016; Aluehallintovirasto n.d.) Nuoren valmennus tapahtuu työtä tekemällä tai tekemällä työtoimintaa omien edellytysten mukaisesti. Työpajoilla nuoren kanssa tehdään henkilökohtainen valmennussuunnitelma. Nuorten työpajatoimintaa järjestävät kunnat, kunnat yhdessä tai yhteisö, joka tuottaa nuorten palveluja. Työpajojen täytyy sisältää yksilö- ja työvalmennusosaamista. Jokaisen työpajan on lisäksi seurattava toiminnan tuloksia. Nuori päätyy työpajatoimintaan yleensä viranomaisen tai julkista tehtävää hoitavan henkilön ohjaamana. Nuori voi myös hakea oma-aloitteisesti työpajatoimintaan mukaan. (Nuorisolaki 1285/2016.)

Nuorten työpajatoiminnalla on rekisterinpitäjä, joka on työpajatoiminnan järjestäjä. Hänen tehtävänä on vastata nuorten henkilötietojen käsittelystä. Kun käsitellään nuoreen liittyvää asiaa nuorten työpajatoiminnassa, kirjataan rekisteriin nuorta koskeva sopimus, hänen valmennussuunnitelmansa, valmennuksen seurannasta tulleet tiedot ja niihin liittyvät toimenpiteet sekä se, mitä tietoja nuoresta on annettu ja kenelle näitä tietoja on annettu. Rekisteriin kirjataan lisäksi se, ketkä ovat vastuussa nuoren valmentamisesta. Nuorten tietojen kerääminen perustuu valmennuksen suunnitteluun, nuoren taitojen ja valmiuksien kehittymisen havainnollistamiseksi ja saadun valmennuksen tulosten sekä muun palvelutarpeen osoittamiseksi. Tiedot kerätään nuorelta, havainnoimalla nuoren valmennusta ja saamalla tietoa nuoren työpajalle ohjanneelta taholta. Nuorten työpajatoiminnassa saatuja tietoja voidaan luovuttaa eteenpäin toiselle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle taholle vain nuoren antamalla suostumuksella. Jos nuori on kuitenkin alaikäinen, huoltajan on annettava suostumuksensa. Nuorten työpajatoiminnan järjestäjät tai työpajalla töissä olevat eivät saa ilman nuoren, tai nuoren ollessa alaikäinen, ja hänen huoltajansa suostumusta kertoa sivullisille tahoille, mitä he ovat saaneet

tietää nuoren terveydentilasta, henkilökohtaisista oloista, nuoren etuuksista, tukitoimista tai hänen taloudellisesta asemastaan. (Nuorisolaki 1285/2016.)

AVI:n eli Aluehallintoviraston tehtäviin kuuluu edistää oikeusturvan ja perusoikeuksien toteutumista, peruspalvelujen saatavuutta, sisäistä turvallisuutta sekä terveellistä ja turvallista elin- ja työympäristöä. Virasto hoitaa lisäksi lainsäädännön ohjaus-, toimeenpano- ja valvontatehtäviä alueittain. Viraston toimintaa ohjaavat lait ja kahdeksan ministeriötä. Aluehallintovirastojen nuorisotoimen tehtäviin kuuluu puolestaan nuorten työpajatoiminnan edistäminen ja laajentaminen. Lisäksi nuorisotoimen tehtäviin kuuluu ohjauksen ja koulutuksen järjestäminen sekä seurantaan osallistuminen. Aluehallintoviraston määrittelemä nuorten työpajatoiminta sijoittuu julkisen sektorin palvelukokonaisuudessa sosiaalialan palvelujen ja avoimien työ- ja koulutusmarkkinoiden väliin. (Aluehallintovirastot n.d.)

Työpajatoiminta antaa nuorelle mahdollisuuden avoimille työmarkkinoille työllistymiseen, tuettuun työntekoon ja räätälöityyn polkuun koulutusta kohti sekä sen loppuun saattamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestävän tahon kanssa. Aluehallintovirasto myöntää nuorten työpajatoimintaan valtionavustuksia, joiden tarkoituksena on vähentää työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrää. Lisäksi tarkoituksena on edistää nuoren osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Virasto voi myös myöntää harkinnanvaraista avustusta nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen, työpajatoiminnan kehittämiseen tai vakinaiseen työpajatoimintaan. (Nuorten työpajatoiminta n.d.)

3.1 Nuorten työpajatoiminnan tuloksia

Nuorten työpajoilla käyvien nuorten sijoittumisen työpajajakson aikana ja sen jälkeen palvelutarpeen mukaiseen työelämään, koulutukseen, muuhun palveluun tai muualle, kuten varusmiespalveluun tai perhevapaalle, ovat merkittäviä muuttujia mitattaessa työpajojen vaikuttavuutta. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston Ruth Bamming kirjoitti vuonna (2017) raportin, joka on yhteenveto vuonna 2016 tehdystä opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnallisesta työpajakyselystä. Kysely oli ensisijaisesti suunnattu työpajoille, jotka saivat nuorten työpajatoiminnan kansallista valtionavustusta vuonna 2016. Suomessa on työpajoja, jotka eivät hae tai saa kyseistä avustusta, koska he palvelevat kohderyhmänä vain aikuisia tai he saavat rahoituksen muualta. Näiden työpajojen osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista ja muutamat heistä päättivät osallistua. Raportissa käytettiin yhteensä 208 eri organisaation tietoja. (Bamming 2017: 4.)

Raportissa ilmenee, että työpajatoiminnan järjestäjinä toimivat yleensä kunnat, kuntayhtymät ja nykyiset työpajat ovat toimineet noin 15 vuotta. Vuonna 2016 työpajan toiminnassa mukana olleiden kokonaismäärä nousi hieman. Osallistujia oli yhteensä 25 770, kun vuosi aikaisemmin heitä oli ollut 25 450. Lisäksi yli 28-vuotiaiden osallistujien määrä työpajoilla on noussut viime vuosien aikana. Vuonna 2016 heitä oli yhteensä 10 200, kun taas vuonna 2013 heitä oli 8 180. Alle 29-vuotiaiden määrä oli vuonna 2016 yhteensä 14 870 eli 140 henkilöä lisää verrattuna vuoteen 2015. Alle 25-vuotiaita nuoria osallistujia oli puolestaan 11 440. (Bamming 2017: 5, 7.) Suurin osa työpajoihin osallistuvista on miehiä. Heidän osuutensa on vähän yli 60% kaikista osallistujista. Ikäryhmien välillä ei esiinny suuria eroja. Suurimmat erot sukupuolijakaumissa oli 21–24-vuotiaiden ja 25–28-vuotiaiden kohdalla. Tätä jakaumaa saattaa selittää se, että nuorten miesten työttömyys on ollut valtakunnallisesti korkeammalla. Lisäksi naisten koulutustaso on korkeampi verrattuna miehiin. Sukupuolijakauma ei ole vaihdellut huomattavasti viime vuosien aikana. Raportissa tuotiin lisäksi esille se, että suurin osa nuorista pajoille osallistujista oli peruskoulututkinnon varassa. Noin puolella alle 29-vuotiaista oli korkeintaan peruskoulututkinto. Yksi syy tähän on esimerkiksi siinä, että nuoret pajoille osallistujat ovat toisinaan keskeyttäneet ammatillisen koulutuksen. Peruskoulun suorittaneiden osallistujien toiseksi yleisin koulutustausta oli 2. asteen ammatillinen tutkinto. (Bamming 2017: 10–11.)

Noin kuudella prosentilla eli 1 512 pajoihin osallistuvista oli muu äidinkieli kuin suomi, ruotsi tai saame. Suurin vieraskielisten osallistujien ryhmä olivat venäjänkieliset. Muita suuria ryhmiä olivat somalian-, arabian- ja kurdinkieliset. Yhteensä työpajoille osallistuvat puhuivat 60 eri kieltä. Pajoilla valmennuksessa olevat osallistuivat työpajoilla pääsääntöisesti yhdessä tai useammassa ohjaavan tahon toimenpiteessä. Vuonna 2016 noin 47% eli 12 154 osallistujaa oli kunnan tai työhallinnon kuntouttavassa työtoiminnassa mukana. Kuntouttava työtoiminta on sopiva palvelu, kun yksilö tarvitsee toimintakykynsä tukemista. Toiseksi yleisin työpajoille tapahtuva toimenpide oli työkokeilu. Noin 27% eli 7 021 osallistujista oli työkokeilussa. (Bamming 2017: 12, 17.) Kaikista työpajoihin osallistuvista yhteensä 23% sijoittui koulutuksen pariin. Noin 30% osallistujista sijoitui valmennuksen jälkeen koulutukseen. Heidän osuutensa on kuitenkin aikaisempaa pienempi. Kasvava osa osallistujista sijoittuu ohjattuun toimenpiteeseen työpajajaksonsa jälkeen. Työttömien osuus osallistujista oli yhteensä 3 412 eli 29%. Aikuisten kohdalla työttömyys oli vähän todennäköisempää kuin alle 29-vuotiaiden. Työntekijät kommentoivat, että he kokevat onnistumiseksi sen, että työpajoille osallistuneelle löydetään sopiva jatkopolku. Joillekin se voi olla haasteellisempaa. Onnistumiseen voi vaikuttaa erityisesti

päihde- ja mielenterveysongelmat, jotka heijastavat kouluun ja työssäkäyntiin. (Bamming 2017: 20.)

Myös TPY eli Valtakunnallinen työpajayhdistys on julkaissut useamman raportin koskien työpajatoiminnan toteuttamista ja sen tuloksia. Valtakunnallinen työpajayhdistys on työpaja-ammattilaisten perustama järjestö, jonka tavoitteisiin kuuluu syrjäytymisen ehkäisy edistämällä etsivän nuorisotyön, työpajatoiminnan ja sosiaalisen työllistämisen kehitystä. Lisäksi heidän tavoitteenaan on vahvistaa toiminnallaan työpajojen toimintaedellytyksiä sekä työpaja-ammattilaisten osaamista. (Valtakunnallinen työpajayhdistys n.d.) Valtakunnallinen työpajayhdistys käyttää työpajatoiminnan vaikuttavuuden mittaamiseen itse kehittämänsä "Sovaria" eli sosiaalisen vahvistumisen mittaria. He ylläpitävät mittaria opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. Sovari on työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön vaikuttavuuden mittari, jonka tarkoitus on mitata sekä tuoda esille palveluiden sosiaalisesti vahvistavia vaikutuksia. Sosiaalinen vahvistuminen on työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön keskeisin tavoite. Sovarin tehtävänä on täydentää tilastollista vaikuttavuustietoa, jolla seurataan työpajalla käyvien sijoittumista työhön, koulutukseen ja muihin tarpeellisiin palveluihin. Sovari-mittari mahdollistaa valtakunnallisesti yhdenmukaisia ja vertailtavissa olevaa vaikuttavuustietoa sekä tunnuslukuja koskien työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä. (Pietikäinen 2017: 3.)

Työpajatoiminnan valtakunnalliset tulokset 2017 -raportti käsittelee Sovari-mittarin tuloksia koskien yksinomaan työpajatoiminnan tuloksia. Raportissa selvennetään Sovari-mittarin osa-alueita, joita ovat itsetuntemus, sosiaaliset taidot, elämänhallinta, arjen asioiden hallinta ja opiskelu- ja työelämävalmiudet. Sovari-mittari otettiin käyttöön helmikuussa 2016 ja marraskuussa 2017 mittari on ollut 177 työpajan käytössä. Kyseisen raportin tiedunkeruu toteutettiin vuoden 2016 syyskuun ja vuoden 2017 elokuun välisenä aikana. Työpajojen Sovari-kyselyyn vastasi 2 692 työpajoihin osallistunutta 138 työpajalta. Myönteiset kokemukset yhteisöllisyydestä, valmennuksesta ja työtehtävistä rakentavat pohjaa sosiaaliselle vahvistumiselle. Onnistuminen tehtävissä ja myönteisen palautteen saaminen ryhmän jäseniltä sekä valmentajilta tuottavat hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Vahvistunut käsitys omista kyvyistä ja työpajayhteisössä pärjääminen yhdessä kannustavan valmennuksen kanssa edistävät tavoitteisiin pyrkimistä ja uuden oppimista. (Pietikäinen 2017: 3–5.)

Sovari-tulokset kertovat, miten 90% vastanneista on saanut onnistumisen kokemuksia ja hieman yli 80% vastanneista on kokenut oppineensa uusia taitoja. Lähes 80% vastanneista on myös saanut kokeilla riittävän monipuolisesti erilaisia työtehtäviä. Edellä mainitut asiat ovat tärkeitä työpajalla osallistuvien omien vahvuuksien tunnistamiseksi. Osallisuuden toteutumisesta kertoo se, että toimintaan osallistuneista 80% kokee voineensa vaikuttaa tehtävien valintaan ja yhteisen toiminnan suunnitteluun. Myös 80% kokee, että tulevaa toimintaa voidaan suunnitella yhdessä. 89% vastanneista oli vähintään melko tyytyväisiä työpajan ryhmähenkeen. Valmennuksessa pyritään tukemaan hyvää yhteishenkeä. Suurin osa työpajatoimintaan osallistuneista koki saaneensa ainakin melko hyvin ohjausta käytännön asioiden järjestämiseen ja tukea jatkosuunnitelmien tekemiseen. Sovari-tulosten mukaan työpajoihin osallistuneista 91% koki sosiaalista vahvistumista vähintään jonkin verran työpajajakson aikana. Selvää vahvistumista on kokenut 58% osallistuneista. Useat osallistuneista ovat kokeneet sosiaalista vahvistumista eri osa-alueille samanaikaisesti. Myönteistä edistystä koettiin erityisesti asioiden hallinnassa, opiskelu- ja työelämävalmiuksissa, elämänhallinnassa ja tavoitteellisuudessa. Myönteistä muutosta tapahtui myös sosiaalisissa taidoissa ja itsetuntemuksessa. Tulokset kertovat sosiaalisen vahvistumisen laajuudesta ja eri osa-alueiden yhteydestä toisiinsa. Edistysaskeleet yhdellä osa-alueella liittyvät myönteisiin muutoksiin myös muissa elämäntaidoissa. (Pietikäinen 2017: 5, 10.)

3.2 Stadin ammattiopiston nuorten työpajat

Stadin ammattiopiston nuorten työpajat tarjoavat nuorille mahdollisuuden tutustua itseensä ja omiin mahdollisuuksiin työkokeilun avulla. Työpajoja on neljä: mediakylpylä, metalliverstas, sininen verstas ja woodoo-verstas. Edellä mainittujen pajojen lisäksi työpajatoimintaa toteutetaan kahvila Aleksiksessa ja Villa Ullaksessa sekä yhteistyössä eri yritysten kanssa. Pajoille voi hakea jatkuvasti sähköisellä hakulomakkeella. Pajalle voi hakea alle 29-vuotias helsinkiläinen nuori, joka on työnhakijana TE-toimistossa. Pajalle voi myös hakea, jos opiskelee Stadin ammattiopistossa ja tarvitsee tukea osaamisen hankkimiseen työpajaympäristössä. (Helsinki 2018.)

Työpajoilla pääsee tekemään tilaus- ja harjoitustöitä sekä kehittämään omaa ammatillista osaamista. Työkokemuksen avulla voi parantaa mahdollisuuksia päästä opiskelemaan. Työpajajaksolla ammatilliset valmiudet saavat mahdollisuuden kehittyä. Pajoille voi päästä työkokeiluun keskimäärin viiden kuukauden jaksolle. Pajoilla toteutetaan TE-

toimiston työkokeilua tai Stadin ammattiopiston osaamisen hankkimista työpajalla. Työkokeilussa pääsee tutustumaan ja hankkimaan kokemusta eri aloilta. Työpajan mahdollisia jatkopolkuja ovat opiskelupaikka, oppisopimus tai työpaikka. Työkokeilun ajalta maksetaan työmarkkinatukea. Kaikilla pajoilla on toimintaa elokuun puolivälistä kesäkuun loppuun ja ryhmien aloituksia on noin kerran kuukaudessa. (Helsinki 2018.)

4 Osallisuus

Osallisuus ei ole yksilön ominaisuus tai rakenteellinen ominaisuus vaan se on kokemus, joka pohjautuu yksilön vuorovaikutukseen muiden ihmisten välillä. Osallisuus on toimimista, osallistumista ja prosesseja. Yksilön vapaudet ja oikeudet vaikuttavat toimijuuden mahdollisuuksiin ja rajoitteisiin eli siihen, miten ihminen pystyy vaikuttamaan tarpeisiin ja resursseihin. Osallisuuden mittaaminen on vaikeaa, koska osallisuus toteutuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Makrotasolla osallisuutta tutkitaan pääasiassa indikaattoreilla, jotka kertovat huono-osaisuudesta. (Isola ym. 2017: 16, 3.) Osallisuus-käsite luo myös haasteensa sen kokemuksellisen luonteen takia. Osallisuus on ensisijaisesti yksilön oma tuntemus tai kokemus, jonka takia emme voi puhua siitä toisten puolesta. Lisäksi valinnan vapaus ja vallan tunne linkittyvät osallisuuteen, joten osallisuus ei ole myöskään pakollista. Esimerkiksi palvelun käyttäjän oma kokemus osallisuudesta rakentuu vaikutusmahdollisuudelle ja tiedonsaannille. Tämän vuoksi tarvitaan aitoa vuorovaikutusta asiakkaiden ja viranomaisten kesken. Osallisuus on siis tuntemuksen ja kokemuksen lisäksi mahdollisuuksia ja toimintakykyä. Osallisuus ei ole kuitenkaan ihmisen pysyvä ominaisuus tai jatkuva tila. Osallisuuden taso vaihtelee elämäntilanteiden ja elämän eri vaiheiden mukaan. Esimerkiksi nuoruus vaikuttaa elämänvaiheena yhteiskunnalliseen toimintakykyyn. Ihminen voi olla osallisempi tai yhteiskunnallisempi aktiivisempi joissain iässä tai elämänvaiheessa verrattuna taas muihin vaiheisiin. (Raivio – Karjalainen 2013: 14–15.)

Osallisuutta edistetään kohdistamalla erilaisia toimenpiteitä tiettyihin ihmisryhmiin. Näitä ihmisryhmiä voivat olla esimerkiksi; pitkäaikaistyöttömät, syrjäytymisvaarassa olevat, vaikeassa työmarkkina-asemassa olevat tai syrjäytyneet. Näihin ihmisryhmiin kuuluvat henkilöt eivät kuitenkaan välttämättä ajattele itse olevansa syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia. Taloudellista osattomuutta voidaan tarkastella tilastojen pohjalta, mutta työ, koulutus tai mahdollisuutta päättää omista rahoistaan ovat vaikeampia kuvata. Henkilölle voidaan antaa mahdollisuus esimerkiksi kouluttautua, mutta hän päättää itse tarttuuko mahdollisuuteen. Yhteiskunta voi siis liian herkästi leimata syrjäytyneeksi ne, jotka

eivät noudata tiettyjä hyväksi todettuja normeja, kuten kouluttautumista. (Raivio – Karjalainen 2013: 15.) Syrjäytyneistä keskusteltaessa olisikin hyvä nostaa esille yksilöiden omat arvot ja heidän näkemyksensä koulutuksen tason vaikutuksesta omaan elämään. Toisaalta koulutus on kuitenkin yhteydessä voimakkaampaan muiden ja erilaisten instituutioiden luottamiseen (Rouvinen-Wilenius – Aalto-Kallio – Koskinen-Ollonqvist – Nikula 2011: 61).

Osallisuus nähdään lisäksi tärkeänä vaikuttajana yksilön hyvinvointiin. Näiden kahden asian välillä ei ole kuitenkaan helppoa esittää selkeää kausaalista yhteyttä. Osallisuus ja sosiaaliset verkostot kuitenkin suojaavat yksilöitä hyvinvointivajeilta ja syrjäytymiseltä. Osallisuus sisältää yhteisten normien hyväksymistä ja yksilön sekä ryhmien välistä vuorovaikutusta. Näiden toteutuminen kuitenkin edellyttää luottamusta muita ihmisiä kuin myös yhteiskunnan instituutioita kohtaan. (Raivio – Karjalainen 2013: 19.) Lisäksi osallisuus linkitetään yleisesti terveyteen. Hyvä fyysinen terveys, kuten hyvä perusterveys ja terveelliset elämäntavat, mahdollistavat osallistumisen ja osallisuuden verrattuna huonoon fyysiseen terveyteen. Fyysiset terveyden rajoitteet eivät kuitenkaan estä osallisuutta toteutumasta. Kokemusta osallisuudesta vahvistavat hengellisen, psyykkisen ja emotionaalisen terveyden tekijät, kuten sosiaaliset taidot ja itsetunto. Sosiaalinen terveys, kuten yhteisöön kuulumisen tunne ja itsensä tarpeelliseksi kokeminen, mahdollistavat yhteisön osana olemisen ja siinä toimimisen. Tämän toteutuminen on tärkeä osa yhteisöjen terveyttä. Osallisuus näkyy myös yhteiskunnan tasoisessa terveydessä, esimerkiksi osallisuutta vahvistavina olosuhteina, kuten turvallisuuden tunteena. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011: 56–57.)

Osallisuus ja voimaantuminen ovat tekijöitä, jotka usein vahvistuvat samaan aikaan. Näiden kahden yhteyttä voidaan käsitellä toimijuuden kautta. Toimijuus on osallisuuttakin vahvempi kokemus, joka toteutuu tekemisen myötä. Toimijuus liittyy myös siihen, miksi osallisuutta on hyvä vahvistaa voimaantumisen ja terveyden edistämiseksi. Mitä enemmän yksilö kokee olevansa kykenevä toimimaan ja vaikuttamaan, sitä enemmän hänellä on motivaatiota. Yhteiskunnan rakenteiden ja osallisuuden avulla yksilö voi muuttua passiivisesta kohteesta aktiivisesti toimijaksi. Yksilötasolla voimakas kokemus osallisuutta voi herättää tunteen muutoksen mahdollisuudesta, joka puolestaan voi johtaa suurempaan motivaatioon ja toimijuuden vahvistumiseen. Yksilöä ei saa hoitaa passiiviseksi vaan hänen toimijuuttaan kuuluu tukea silloinkin, kun hänen voimavaransa vähenevät. Osallisuuden toteutuminen edellyttää yksilöiden voimaantumista ja sen mahdollistamista. Yksilön sosioekonomisella asemalla on myös yhteys osallistumisaktiivisuuteen,

terveyteen ja luottamukseen. Matala voimaantuminen on puolestaan usein yhteydessä matalaan sosioekonomiseen asemaan, kun taas korkeampi voimaantuminen on usein yhteydessä osallisuuteen. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011: 59–62.)

Voimaantuminen kuvaa myös osallisuuden tunteessa yhdistyvää kompetenssia ja tunnetta. Esimerkiksi nuori tuntee pätevyytensä ja kokee oman roolinsa merkittäväksi. Tunne pätevydestä ja oman roolin arvostaminen tuovat hänelle kompetenssia eli osaamista tuoda esille hänen toimintansa asettamia tarkoituksia ja odotuksia sekä arvioida niiden toteutumista osana yhteisöä. Osallisuuden mittarina toimii se, kuinka nuori pääsee voimaantuneen toimijan asemaan ja kuinka hyvin tämä osallisen asema säilyy hänen elämässään. Yksilön oikeus osallistua tasavertaisena ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä yhteiskunnan kehityksen ohjaamiseen on demokraattisen yhteiskunnan perusarvo. Demokratiassa hyvä yhteiskunta ja oikeudenmukainen vallankäyttö näkyvät siinä, että yhteisö ja yhteiskunnan jäsenet ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja he etsivät yhdessä tapoja sovittaa yhteen erilaisia näkökulmia ja pyrkimyksiä tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisia ratkaisuja etsien. (Gretschel 2002a: 50, 12.)

4.1 Osallisuuden eri muodot

Osallisuus voidaan jakaa suunnittelu-, toiminta-, tieto- ja päätösosallisuuteen. Eri muotojen toteutumiseen vaikuttaa se, miten yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua päätöksentekoprosessiin. Tieto-osallisuus sisältää yksilön oikeus tiedon tuottamiseen ja sen saamiseen. Tieto-osallisuus on osallisuuden eri muodoista helpoiten toteutettavissa. Se näkyy siinä, miten yksilöllä on saatavilla tietoa asioista, jotka koskevat häntä ja, joista heillä on oikeus olla tietoisia. Esimerkkeinä tästä on asiakaspalauttejärjestelmät ja se, että yksilö saa tietoa millaisia sosiaalipalveluja hänellä on oikeus saada. Suunnitteluosallisuus koskee asioiden valmisteluvaihetta, jolloin kansalainen tai asiakas osallistuu toimintojen suunnitteluun ja ilmaisee mielipiteitään. Tämä muoto osallisuudesta on vahvempi kuin tieto-osallisuus lisääntyneen osallistumisen vuoksi. Suunnitteluosallisuus näkyy esimerkiksi siinä, miten yksilöt voivat vaikuttaa palvelun järjestön toiminnan suunnitteluun itsenäisesti tai muiden kanssa. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011: 51–52.)

Toimintaosallisuus sisältää yksilön oman toiminnan ja konkreettisen osallistumisen erilaisiin tehtäviin sekä tapahtumiin. Esimerkiksi yksilö osallistuu talkotoimintaan tai hänellä on mahdollisuus harrastustoimintaan. Päätösosallisuus puolestaan antaa osallistujille mahdollisuuden vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin. Tämä muoto osallisuudesta on

aikaisempia muotoja vahvempi ja siinä yksilö pääsee osallistumaan entistä enemmän. Samalla toteutuu osallisuuden osalta tärkeä elementti; mahdollisuus osallistua itseään koskeviin asioihin. Päätösosallisuus voi olla myös toimeenpano-osallisuutta silloin, kun päätöksenteon jälkeen tehdään lisäksi yhdessä päätös siitä, miten päätös toteutetaan ja mitä se vaatii. Esimerkiksi tämä toteutuu, kun yksilö voi vaikuttaa järjestön toimintaan. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011: 52–53.)

Samaa osallisuuden muotojen jaottelua toteuttaa myös Anu Gretschel (2002) väitöskirjassaan. Hän jakaa osallisuuden tieto-osallisuuteen, päätösosallisuuteen, toimeenpano-osallisuuteen ja konsultaatio-osallisuuteen, joka toimii synonyymina aikaisemmin mainitulle suunnitteluosallisuudelle. Lisäksi Gretschel on lisännyt kaksi osallisuuden eri muotoa; toimintaosallisuuden ja arviointiosallisuuden. Perusteluna näiden muotojen lisäämiselle on hänen omat havaintonsa Jyväskylässä toimivien Nuorten Ääni -ryhmien toiminnasta. Nuoret eivät halua olla vain ideoimassa tai suunnittelemassa toimintaa vaan he haluavat usein olla itse tekemässä projekteja alusta loppuun ja osallistua projektin arviointiin. Gretschel määritteli tieto-osallisuuden, päätösosallisuuden, toimeenpano-osallisuuden ja konsultaatio-osallisuuden merkitykset samalla tavalla kuin Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen-Ollonqvist ja Nikula. Toimintaosallisuuden Gretschel määrittelee siten että, kun yksilöt toteuttavat tai ovat mukana toteuttamassa esimerkiksi tiettyä projektia. Arviointiosallisuuden hän määrittelee niin, että kun yksilöt arvioivat tai ovat mukana arvioimassa projektia. (Gretschel 2002b: 71.)

4.2 Elämänhallinta osallisuuden tukena

Osallisuutta voidaan edistää yksilötasolla vahvistamalla yksilön uskoa omiin toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksiinsa. Tämä voidaan saavuttaa tukemalla yksilön tunnetta elämänhallinnasta. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011: 67.) Elämänhallinnalla tarkoitetaan yksilön uskoa siihen, että hän voi vaikuttaa asioihin ja muuttaa olosuhteita itselle sopivammiksi. Yksilö tavoittelee toiminnallaan muuttamaan ulkoisia tai sisäisiä olosuhteita, jotka hän arvioi liian rasittaviksi tai omat voimavaransa ylittäväksi. Yksilö pyrkii siis muuttamaan käytännössä olosuhteet toisenlaisiksi tai sitten hän muuttaa tavoitteitaan tai omaa tapaa tulkita asioita. Tässä esiintyy myös samoja piirteitä kuin stressin hallinnassa. (Keltikangas-Järvinen 2008: 256.) Elämänhallinta jaetaan kahteen osaan; sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Sisäisessä elämänhallinnassa ihminen hyödyntää tunteitaan, havaintojaan ja mielikuviaan selviytyäkseen edellä mainituista vaikeista tilanteista. Ulkoi-

nen elämänhallinta puolestaan on käyttäytymistä, jolla ihminen pyrkii elämän olosuhteisiin, kuten elintasoon niin, että ne toteuttaisivat ihmisen tavoitteet ja toiveet. (Mäkiranta 2008: 5–6.)

Sisäisen ja ulkoisen elämänhallinnan tekijät vaikuttavat myös mahdolliseen syrjäytymiskehitykseen nuoren elämässä. Nuoren kohdalla ulkoisen elämänhallinnan tekijöinä korostuu sosiaalinen tausta eli perheen merkitys, koulunkäynti, työmarkkinoille sijoittuminen ja mahdollinen moniongelmaisuus. Sisäisen elämänhallinnan tekijöissä puolestaan korostuu nuoren kielteinen kuva itsestään, joka voi aiheuttaa epäonnistumisia. Toistuaan nämä epäonnistumiset yhdistyvät huonoon itsetuntoon, mikä puolestaan edistää epäonnistumiskierrettä. (Veivo – Vilppola 1998: 49.) Yksilön elämänhallinta on korkea, jos hän kokee voivansa vaikuttaa omilla päätöksillään ja ratkaisuillaan asioihin ja siihen, mitä hänelle tapahtuu. Hän kokee silloin myös olevansa vastuussa elämästään. Matalan elämänhallinnan piirteitä voi nähdä puolestaan, kun yksilö esimerkiksi uskoo, että hänelle vain tapahtuu asioita ja tapahtumat ovat pääasiassa sattumaa eivätkä seurausta hänen teoistaan. Elämänhallinta voi kuitenkin vaihdella suuresti elämän eri alueilla. Esimerkiksi joillakin vahvan elämänhallinnan piirteet näkyvät työssä, mutta eivät ihmissuhteissa. Joku puolestaan tulee toimeen toisten kanssa, mutta kadottaa hallinnantunteen, kun työssä tulee vaikeuksia. Elämänhallinnan tunne voi myös olla liian korkea. Yksilö voi kokea elämänsä raskaaksi, jos hän on aina itse vastuussa kaikesta ja on myös itse syy-pää vastoinkäymisiin. Hyvin korkea elämänhallinta ei siis auta ihmisiä selviämään yllättävistä tai raskaista vastoinkäymisistä. Eräs selitys voi olla se, elämänhallinnassa voidaan korostaa liikaa ulkoisia menestyksen merkkejä sisäisen tasapainon kustannuksella. Ulkoiset merkit eivät aina kerrokaan yksilön psyykkisistä voimavaroista ja tasapainosta. (Keltikangas-Järvinen 2008: 256–258.)

5 Syrjäytyminen

Syrjäytymisellä tarkoitetaan yleisesti huono-osaisuuden kasautumista sellaisella tavalla, että yksilö ei puutteellisen koulutuksen, työttömyyden tai elämänhallinnan ongelmien takia osallistu yhteiskuntaan ja sen toimintaan (Kajantie ym. 2013: 23). Syrjäytyneitä voivat olla ne yksilöt, jotka rikkovat vallitsevaa sosiaalista järjestystä eivätkä pysty elämään yleisten normien mukaisesti. Jokainen yhteiskunta määrittää, mitkä elämäntavat ovat hyväksyttäviä ja siedettäviä. Syrjäytymisriskiä voi edustaa myös tilanne, kun nuori jää osattomaksi turvallisesta kasvuympäristöstä. Ongelmien kasaantuminen ja niiden jatkuminen

lapsuudesta aikuisuuteen on huomattava riskitekijä. Tätä turvattomuutta lisää vanhempien matala koulutustaso, työttömyys, riittävän toimeentulon puute perheessä, päihteiden käyttö, väkivaltaisuus ja mielenterveysongelmat. Nuoresta itsestään lähteviä syrjäytymisen tekijöitä voivat olla esimerkiksi oppimisvaikeudet tai häiriökäyttäytyminen. (Kuronen 2010: 52–54.)

5.1 Nuorten syrjäytyminen yleisesti

Koko Suomessa oli vuonna 2010 noin 51 300 syrjäytynyttä 15–29-vuotiasta joka on noin 5 prosenttia koko ikäluokasta. Tässä tapauksessa nuori on henkilö, jolla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa. (Myllyniemi – Gissler 2012: 68.) Syrjäytyneistä nuorista oli työttömiä työnhakijoita yhteensä 18 880 ja muita työvoiman ulkopuolisia yhteensä 32 500. Syrjäytymisen keskiössä on 32 500 ulkopuolista nuorta, joita ei näy missään tilastoissa eivätkä he ole rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi. Näistä ulkopuolisista ja työttömistä nuorista noin 80 prosenttia ei kykene myöhemmin suorittamaan korkeampaa tutkintoa. Nuorten syrjäytymistä voidaan nimenomaan ehkäistä ensisijaisesti koulutuksella. (Myrskylä 2012: 1.) Maahanmuuttajataustaisten nuorten on vaikeampaa päästä Suomen työ- ja koulutusmarkkinoille kantaväestöön verrattuna. Työ- ja koulutusmarkkinoiden ulkopuolelle jäävät maahanmuuttajat ovat enimmäkseen nuoria aikuisia, joilla ei ole yleensä perhettä turvana vaan suurin osa heistä elää yksin. Suurimmat syrjäytymisriskit ovat asunnottomilla maahanmuuttajilla. Syrjäytyminen liittyy siis edellä mainittujen tekijöiden kautta myös maahanmuuttoon ja kotouttamiseen. Ensisijaiset keinot maahanmuuttajanuorten syrjäytymisen estämiseen ovat tehokkaampi kotouttaminen sekä ohjaaminen koulutuksen ja työmarkkinoiden pariin. (Myrskylä 2012: 4–5.)

Liisa Larja (2016) on kirjoittanut ”Enemmän nuoria työn ja koulutuksen ulkopuolella – ei sentään viidennestä” -artikkelin, joka käsittelee OECD:n raporttia Suomen nuorten miesten tilanteesta koulu- ja työelämässä. Raportin mukaan viidennes nuorista miehistä olisi yhteiskunnan ulottumattomissa. OECD:n raportti perustuu tilastokeskuksen ja Eurostatin tuottamiin lukuihin, joissa on Larjan mukaan vuoden ensimmäisen neljänneksen tietoja, jotka voivat satunnaisvaihtelun takia heitellä huomattavastikin. Larja perustelee tietonsa edellisenä vuonna julkaistuun raporttiin, jonka mukaan julkisuudessa kauhisteltu luku oli lopulta useamman prosenttiyksikön pienempi kuin alun perin ilmoitettu luku. Nuorten tilanteen nostamisen esiin on kuitenkin paikallaan, koska taantumien myötä työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten määrä on lisääntynyt huomattavasti. Oman haas-

teensa syrjäytymisen tilastointiin tuovat tilastoinnin ulkopuolelle jäävät. Syrjäytymiskäsitteen monitulkintaisuuden vuoksi onkin parempi käsitellä tarkemmin rajattuja tilastoja nuorten päätyemisestä työ- ja koulutuselämän ulkopuolelle. (Myllyniemi – Gissler. 2012: 71.)

Tilastoja tarkastellessa on hyvä muistaa, että nuorten elämäntilanteet muuttuvat nopeasti. Tilastoissa näkyvät syrjäytymisvaarassa olevat nuoret voivat pitää väliavuotta, hakea opiskelemaan tai olla väliaikaisesti ilman työtä. Työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten määrä on pysynyt suhteellisen tasaisena, mutta tilastollisesti katsottuna viiden vuoden kuluessa 60 prosenttia tämän hetkisistä syrjäytymisvaarassa olevista nuorista on siirtynyt työelämään tai opiskelemaan. Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa olisikin hyvä puhua syrjäytymisriskistä. (Myllyniemi – Gissler 2012: 71.)

Jyrki Kataisen hallitus (2013) asetti yhdeksi hallituksen kärkitavoitteista koulu- ja työelämään putoamisiin puuttumisen luomalla nuorten yhteiskuntatakuun eli nuorisotakuun. Nuorisotakuun kohderyhmänä ovat alle 25 vuotiaita nuoret ja alle 30 vuotiaat vastavalmistuneet nuoret aikuiset. Nuorisotakuu antaa mahdollisuuden nuorelle, jolla ei ole koulutusta tai työtä. Tarkoituksena on, että jokainen alle 25-vuotias nuori ja alle 30-vuotias vastavalmistunut saa työ-, opiskelu-, työkokeilu- työpaja tai kuntoutuspaikan viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta. Lisäksi nuorisotakuun tavoitteena on vahvistaa nuorten mahdollisuuksia itsenäiseen elämään. (Nuorisotakuu n.d.) Nuorisolain mukaan kunnissa on myös oltava riittävä nuorten ohjaus- ja palveluverkosto paikallisten viranomaisten yhteistyön ja suunnittelun sekä toimeenpanon kehittämistä varten (Nuorisolaki 1285/2016).

Edellä mainittuun nuorisotakuuseen linkittyy myös vuosina 2003–2007 toteutunut valtakunnallinen nuorten osallisuushanke, koska myös tähän kuului nuorten työllistymisen tukemisen näkökulma. Hankkeen johtoryhmän tarkoituksena oli tehdä ratkaisuesityksiä nuorten oppimisympäristöjen kehittämisestä, oppimisen edistämisestä ja oppimis- sekä työllistymisedellytysten parantamisesta. Tehtävänä oli myös ottaa huomioon maahanmuuttajanuorten tarpeet ja sopeutuminen yhteiskuntaan. (Vehviläinen 2008: 14.) Kehittämishanke sai nimekseen valtakunnallinen nuorten osallisuushanke, joka toteutettiin 37 kunnan organisoimana paikallisina tai seudullisina hankkeina. Seudullinen yhteistyö sai aikaan sen, että hanketoiminnassa oli mukana yhteensä 75 kuntaa. (Vehviläinen 2008: 15–16.)

Osallisuushanketta ajoi huoli nuorten syrjäytymisestä. Syrjäytymis käsitettä ei ole kuitenkaan käytetty hankkeen nimessä, koska osallisuuden käsitettä pidettiin syrjäytymiseen verrattuna vähemmän leimaavana ja myönteisempänä. Osallisuuden nähtiin liittyvän usein aktiivisen kansalaisuuden määritelmiin ja vaikutusvallan tai sen puutteen eri muotoihin sekä seurauksiin. Hankkeen käytännön toiminnassa alkoi ajan myötä erottua kaksi keskeistä linjausta. Ensinnäkin nuorten osallisuutta painotettiin vaikutusmahdollisuuksien lisäämisen ja kuulemisen näkökulmasta. Toisaalta korostettiin myös hankkeen roolia koulutuksellisen syrjäytymisen vähentäjänä. (Vehviläinen 2008: 30.)

Osallisuushankkeen tavoitteet linkittyvät lisäksi nuorisotakuun sisältämään koulutustakuuseen, jonka tavoitteena on varmistaa, että jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, työpajoissa, oppisopimuksissa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. (Vehviläinen 2008: 31; Koulutustakuu n.d.) Osallisuushankkeella koettiin paikoitellen olleen myönteinen vaikutus nuorisotyön uusien toimintamuotojen rakentajana sekä toimenkuvan laajentajana. Hanke oli esimerkiksi kehittänyt innovatiivisesti nuorille tarkoitettuja palveluja ja tarkastellut asioita uusista näkökulmista. Toisaalta osallisuushanketta oli paikoin pidetty liian voimattomana, että sillä olisi saatu aikaan todellisia muutoksia. Osallisuushankkeen loppuraportissa kuitenkin todettiin, että laadullisen aineiston pohjalta osallisuushankkeen merkitys koettiin laajimmin yhteistyön lisääjänä, nuorten läpilyönnin taustavoimana ja peruskoulun sekä toisen asteen nivelvaiheen tekijänä. (Vehviläinen 2008: 159–160.)

5.2 Nuorten miesten syrjäytyminen

Liki 79 000 miestä on pudonnut työelämän ulkopuolelle. Näitä 79 000 miestä kutsutaan ”kadonneiksi työmiehiksi”. Vuosien 2007–2008 välillä koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 20–24-vuotiaita nuoria oli 10%, kun taas 2015 heitä oli jo 15%. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan nuorilla miehillä kasvu on ollut vieläkin jyrkempää – miehillä luku oli kasvanut vuonna 2015 jo 16,5 prosenttiin. (Larja 2016.) Nämä 25–54-vuotiaat miehet eivät työskentele, opiskele tai ole työkyvyttömyyseläkkeellä. Työllisyystilastojen osalta näistä miehistä noin 50 400 ovat ryhmässä ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” eli he eivät hae töitä, mutta eivät ole myöskään todettu työkyvyttömiksi. Näiden lisäksi työelämän ulkopuolella on noin 28 200 miestä, jotka eivät todennäköisesti palaa työelämään. Heidän työllistymistään heikentää alhainen koulutus, pitkäaikainen työttömyys ja vähäinen työhistoria. Syrjäytymisvaarassa olevat pojat tarvitsisivat tukea kouluun ja ehkä jo varhaiskasvatukseen. Peruskoulussa vaikeuksia voitaisiin ehkäistä lisäämällä sosiaali-

nuoriso- ja perhetyön osaamista ja kohdentamalla tukea koko perheeseen. (Pyykkönen – Myrskylä – Haavisto – Hiilamo – Nord 2017: 1.) Ennaltaehkäisevien keinojen lisäksi muita mahdollisia ratkaisuja ovat työttömyysturvan ja toimeentulotuen sanktiot, jotka ovat tuoneet syrjäytymisvaarassa olevia miehiä työllistymistä edistävien palvelujen pariin. Myös työtulojen ja sosiaaliturvan yhteensovittamista parantaneet porkkanat ovat toimineet. Suomessa tämä pätee esimerkiksi työttömyysturvan suojaosaan. Suomessa kokeillaan myös perustuloa. Se voi tuoda myönteisiä tuloksia, mutta ei ratkaise koko ongelmaa. (Pyykkönen ym. 2017: 9.)

Miesten syrjäytyminen kytkeytyy alhaiseen koulutustasoon, ammatillisen koulutuksen puutteeseen ja työttömyyteen. Ammattikoulutuksen piiriin pääseminen ja siitä suoriutuminen edellyttää hyvää peruskoulutusta, ylioppilastutkintoa tai vähintään peruskoulun läpikäymistä. Syrjäytyneiden miesten joukossa on keskiväestöä enemmän peruskoulun keskeyttäneitä tai siitä juuri ja juuri selviytyneitä. (Virtanen 2004: 144.) Koulutus, asema ja kokemus eivät aina kuitenkaan takaa turvaa syrjäytymiseltä. Yhteiskunnan, varsinkin työ- ja talouselämän, muutokset ovat luoneet uuden syrjäytyneiden miesten joukon. Heitä voidaan kutsua uussyrjäytyneiksi. Tämä voi tapahtua lomautuksen tai irtisanomisen takia. Pitkä työkokemus ja korkea ammattitaito eivät välttämättä takaa uudelleen työllistymistä. Irtisanotuksi joutuminen voi luoda oman negatiivisen leimansa. Hyvät voimavarat eivät myöskään aina suojaa uupumiselta. (Virtanen 2004: 166.)

6 Koulutustason vaikutus elämään

Väestön koulutuksen taso on parantunut ajan saatossa, mutta miesten koulutustaso paranee hitaammin naisiin verrattuna. Ratkaisevin vaihe on peruskoulun päättyessä, jolloin on aika hakea jatko-opintoihin. (Kaukonen 2009.) Koulutuksella on positiivinen vaikutus elinkaaren tuloihin, terveyteen ja yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, esimerkiksi äänestysaktiivisuuteen. Koulutuksen hyödyt ovat myös ylisukupolvisia. Koulutustason määrittää nuorten sekä heidän vanhempiansa varhaisessa vaiheessa tekemät valinnat. Julkinen valta pyrkii kuitenkin toiminnallaan mahdollistamaan tasa-arvoa, ettei perhetausta rajoita nuoren kouluttautumista. (Karhunen 2017.)

Peruskoulun jälkeen naiset päätyvät useammin toisen asteen koulutuksista lukiokoulutukseen ja miehet puolestaan ammattikoulutukseen. Vuosina 2004–2012 naiset suorittivat runsaan 60% ammattikorkeakoulututkinnoista. Ylemmistä korkeakoulututkinnoista ja yliopistojen alemmista tutkinnoista naiset suorittivat 58–65%. Naiset suoriutuvat korkea-

asteen koulutuksista miehiä nopeammin ja todennäköisemmin. Suurimmat erot ovat havaittavissa ammattikorkeakoulutuksissa. Yliopistokoulutuksissa sukupuolten väliset erot ovat pienempiä. (Vainio 2014.)

Kansainvälisesti verrattuna suomalaiset nuoret ovat hyvin koulutettuja ja Suomen koulutustaso on parantunut viime vuosikymmeninä. Korkeasti koulutettujen osuus on suurempi ja perusasteen jälkeen ilman tutkintoa olevien osuus on pienempi kuin 1970-luvulla. Sukupuolten väliset erot nousevat kuitenkin jälleen esille. Vuonna 2007 yli 50-vuotiaat miehet olivat korkeammin koulutettuja kuin naiset, mutta nuoremmissa ikäluokissa naisten osuus korkeakoulutetuista oli suurempi. (Kaukonen 2009.) Miehet valitsevat lukiossa useimmiten pitkän matematiikan ja naiset valitsevat ennemmin valinnaisia kieliä. Ammatillisen koulutuksen kohdalla naisten ja miesten valinnat ovat selkeämmin erilaiset: kolme neljästä ammatillisen koulutuksen valinneista miehistä aloitti opinnot tekniikan alalla. (Kaukonen 2009.)

Vuonna 2013 suomalaisista 25-vuotiaista miehistä noin 15 prosentilla ei ollut ollenkaan perusasteen jälkeistä tutkintoa. Yksi mahdollinen syy opintojen keskeyttämiselle on mahdollisesti se, etteivät nuoret kykene aina arvioimaan koulutusvalintojen merkitystä pitkällä tähtäimellä. Ammatillisen koulutuksen suosio on kasvamassa. Korkeakoulun suorittaneilla on samalla mahdollisuus ansaita enemmän kuin perus- tai ammatillisen koulutuksen saanut. (Karhunen 2017.) Toisaalta raha itsessään ei ole välttämättä arvo, joka ajaa ihmisiä valitsemaan alaa, mihin koulutautua ja työllistyä. Ihmiset voivat arvostaa enemmän alaa, joissa saa esimerkiksi tehdä luovaa työtä tai työskennellä mahdollisimman itsenäisesti.

Koulutuksen tason vaikutusta elämään on tutkittu laajasti myös kansainvälisellä tasolla. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen tutkimuslaitoksen The National Bureau of Economic Research:n julkaisu "Education and Health: Evaluating theories and evidence" on käsitellyt aihetta tutkimalla 25-vuotiaiden ja vanhempien koulutuksen vaikutusta terveyteen, kuten syövän ja hepatiitin sairastumiseen, sekä terveyskäyttäytymiseen, kuten päihteiden käyttöön (Cutler – Lleras-Muney 2006: 31–32). Julkaisun aineisto koostuu useiden vuosien National Health Interview Survey:n materiaaleista, jotka on koottu Yhdysvalloissa. Lisäksi julkaisussa viitataan muissa maissa saatuihin tuloksiin koskien koulutustason vaikutusta yksilön elämään. Julkaisussa todetaan, että koulutuksen tason kohotessa myös yksilön eliniän odote nousee. Tämä vaikutus korostuu varsinkin köyhemmissä maissa.

Korkeammin koulutetut omaavat korkeamman eliniän odotteen niin Yhdysvalloissa, Israelissa, Kanadassa kuin myös läntisessä ja eteläisessä Euroopassa sekä Venäjällä. Sama yhteys koulutuksen ja eliniän odotteen välille löytyy myös kehittyvistä maista, kuten Bangladeshista ja Kiinasta. (Cutler – Lleras-Muney 2006: 2–6.) Samaa aihetta on myös tutkinut OECD eli Organisation for Economic Co-Operation and Development. Julkaisussa “Measuring the Effects of Education on Health and Civic Engagement” todetaan, että on löydettävissä kansainvälisiä todisteita, että koulutus liittyy vahvasti terveyteen ja terveyden ratkaiseviin tekijöihin, kuten terveystyöskäytymiseen (Feinstein – Sabates – Anderson – Sorhaindo – Hammond 2006: 172). Koulutus ei kuitenkaan yksinään vaikuta terveyteen. Esimerkiksi tulotaso on tärkeä tekijä, joka vaikuttaa yhdessä koulutuksen kanssa yksilön terveyteen. Tämä vaikuttaa tekijöiden erottelua ja niiden itsenäisen vaikutuksen tutkimista. Julkaisussa kuitenkin todetaan, että koulutuksen vaikutus terveyteen on vähintään yhtä vahva tekijä kuin tulotaso. (Feinstein ym. 2006: 173.)

Yksilöillä, joilla on enemmän koulutusta, on taipumusta omata parempi terveyden taso ja hyvinvointi sekä terveellisempiä käytösmalleja. Koulutus on tärkeä osa terveyden ja hyvinvoinnin parantamista, koska se vähentää tarvetta sairaanhoitoon, riippuvuuksien aiheuttamia kustannuksia, ansioiden menetyksiä ja yksilön kärsimystä. Se auttaa myös edistämään ja säilyttämään ihmissuhteita, yhteistä hyvinvointia ja terveellisempiä elämäntapoja sekä yksilön positiivisia valintoja. Koulutuksella vaikuttaisi olevan suojaava vaikutus masennusta kohtaan, mutta julkaisussa nostetaan myös esille, että koulutuksella on huomattavasti pienempi vaikutus yksilön onnellisuuteen ja hyvinvointiin. Kun puhutaan siitä laajuudesta, millä koulutus vaikuttaa yksilön terveyteen, on otettava huomioon myös yksilöstä itsestään tulevat vaikuttavat tekijät. Näitä ovat esimerkiksi minäkuva ja yksilön omat asenteet. Yksilö voi kokea myös vahingollisia seurauksia, jos koulutuksen laatu ei kohtaa yksilön koulutusta koskevia tarpeita. (Feinstein ym. 2006: 173.)

7 Tutkimuksen toteutus

7.1 Kvalitatiivinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen opinnäytetyö ja sen tavoite on vastata kysymykseen edistääkö työpajatoiminta nuorten miesten osallisuutta ja jatkopolun löytämistä. Kvalitatiivinen tutkimus sisältää erilaisia tulkinnallisia, luonnollisissa olosuhteissa toteutettavia tutkimuskäytäntöjä. Kvalitatiivisuudella ei ole yksinkertaista antaa selkeää määritelmää, koska sillä ei ole yhtä omaa teoriaa eli kokoelmaa selittäviä tekijöitä. Teoria

on käyttökelpoinen, kun se auttaa tutkimuksessa. (Metsämuuronen 2008: 9.) Kvalitatiivinen tutkimus sisältää monia eri traditioita, lähestymistapoja, aineistonkeruumenetelmiä ja analyysimenetelmiä yksilön ja hänen elämänsä tutkimiseksi. Näin ollen kvalitatiivinen tutkimus ei ole vain yhdenlainen tapa tutkia asioita. Yhteisenä tekijänä koko laadullisen tutkimuksen kirjolle on se, että se tutkii elämismailmaa. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka n.d.g.) Kvalitatiivinen tutkimustapa sopii erityisen hyvin, kun halutaan esimerkiksi tutkia luonnollisia tilanteita, joita ei voi järjestää kokeeksi eikä kaikkia vaikuttavia tekijöitä voida kontrolloida tai, kun halutaan saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista, joita ei voi tutkia kokeiden avulla. Kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisimpiä tutkimusmetodeita ovat haastattelu, litterointi, havainnoiminen ja tekstianalyysi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu sisältää enemmän tai vähemmän avoimia kysymyksiä, jotka esitetään valituille yksilöille tai ryhmille. Litteroinnin tehtävänä on auttaa ymmärtämään, miten haastatellut yksilöt organisoivat puheensa. (Metsämuuronen 2008: 14.)

7.2 Puolistrukturoitu haastattelu

Haastattelun etu aineistonkeruumenetelmänä on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, korjata väärinkäsityksiä, selventää sanamuotoja ja käydä keskustelua toisen osapuolen kanssa. Tällaista mahdollisuutta ei ole tietyissä kyselymenetelmissä, kuten postikyselyssä. (Tuomi – Sarajärvi 2018: 94.) Valitsemamme haastattelumenetelmä eli puolistrukturoitu haastattelu keskittyy ennalta valittuihin teemoihin, mutta siinä ei ole määritelty tarkasti kysymysten muotoa tai kysymisjärjestystä. Toisinaan puolistrukturoidusta haastattelusta käytetään nimikettä teemahaastattelu. (Metsämuuronen 2008: 41.) Tämä korostuu varsinkin, kun haastattelussa esitetään tarkkoja kysymyksiä tietyistä teemoista. Puolistrukturoitu haastattelu on sopiva, kun halutaan tietoa tietyistä asioista, haastattelun kohteena ovat intiimit tai arat aiheet sekä silloin, kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita, kuten arvostuksia ja perusteluja. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka n.d.a.; Metsämuuronen 2008: 41.) Valitsimme puolistrukturoidun haastattelun, koska halusimme keskittyä tiettyihin teemoihin ja niiden sisällä tiettyihin kysymyksiin. Haastatteluissa olleet teemat koskivat nuorten kokemuksia koskien työpajatoiminnassa, sen oheistoimintaa (tuki kouluun hakemisessa, vierailukäynnit), heidän oppimaansa ja mahdollisia motivoivia tekijöitä. Halusimme edetä kysymysten kanssa samassa järjestyksessä jokaisen haastateltavan kanssa, mutta olimme valmiita muutoksiin järjestyksessä, jos jokin aihe tulisi puheeksi eri vaiheessa. Tavoitteenamme

oli kuitenkin, että käymme jokaiset suunnitellut teemat ja kysymykset läpi jokaisen haastateltavan kanssa.

7.3 Litterointi

Litterointi tarkoittaa tutkimukseen osallistuneiden omalla käsialalla kirjoittaman tekstin puhtaaksi kirjoittamista tai nauhoitetun puhemuotoisen aineiston puhtaaksi kirjoittamista (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka n.d.b.). Tämä mahdollistaa sen, että materiaalin analysointi on mahdollista. Koko materiaali voidaan litteroida tai sitten tehdä valikoitua litterointia eli litteroida vain ne osat, jotka ovat oleellisia tutkimuksen raportointia varten. (Metsämuuronen 2008: 48.) Aineisto kirjoitetaan yleensä tekstinkäsittelyohjelmalla, että sitä voidaan hallita ja analysoida mahdollisimman tehokkaasti. Litteroinnissa voi esiintyä epäselvyyttä tai haasteita. Näitä voi ilmetä esimerkiksi, kun äänitteessä esiintyy paljon erilaisia äänteitä ja jos haastateltava puhuu murretta. Kuten jo edellä mainittu, aineiston puhtaaksi kirjoittamisen tarkkuus riippuu siis tutkimusongelmasta ja myös suhtautumisesta kieleen. Alussa olisi kuitenkin varmintä litteroida koko aineisto tarkasti. Tämän jälkeen voi harkita, miten rajaa aineistoa. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka n.d.b.)

Opinnäytetyössämme haastatteluaineisto nauhoitettiin opinnäytetyön tekijöiden matkapuhelimien sanelusovelluksiin. Päätimme litteroida koko aineiston, koska haastattelun sisältämä puhe pyöri tiiviisti valittujen teemojen ympärille. Päätimme kuitenkin, että emme litteroidessa kirjoita ylös kaikkia haastattelussa ilmeneviä äännähdyksiä, kuten naurahduksia tai yskäisyjä. Kyseiset äännähdykset eivät muuta tässä tapauksessa muuta haastattelun sisältöä ja koimme tärkeimmäksi keskittyä puheeseen ja annettuihin vastauksiin. Säilytimme kuitenkin litteroidessa nuorten miesten puhekielisuuden, koska puheen kääntäminen kirjakielelle olisi saattanut muuttaa lauseiden sisältöä ja halusimme säilyttää nuorten oman äänen vastauksissa.

7.4 Haastattelujen toteutus

Teimme opinnäytetyön yhteistyössä Metropolian Matti - miesten matkat työhön – hankkeen kanssa, jonka tarkoituksena on kehittää ohjausmalleja, joilla edistetään nuorten miesten kouluttautumista ja vähennetään työttömyyden riskiä (Metropolia n.d.). Stadin ammattiopiston metalliverstas on mukana Matti-hankkeessa ja tämän vuoksi haastatelimme metalliverstaan nuoria. Ennen haastattelujen toteutusta otimme yhteyttä metalli-

verstaan yhteyshenkilöön ja sovimme tutustumiskäynnistä. Toteutimme tutustumiskäynnin marraskuun lopussa, jolloin pääsimme tutustumaan metalliverstaan toimintaan, henkilökuntaan ja verstaalla käyvien nuorten taustaan. Tutustumiskäynnin myötä pystyimme täydentämään tutkimuslupahakemuksen ja sovimme ottavamme taas yhteyttä metalliverstaalle luvan saamisen jälkeen. Palasimme asiaan tutkimusluvan hyväksymisen jälkeen ja sovimme ensimmäisen haastattelukäynnin 8.12.2017. Alkuperäinen suunnitelma oli, että haastattelemme vain yhtä nuorta noin tunnin ajan, mutta varauduimme kuitenkin useampaan haastatteluun. Otimme mukaan lisäksi suklaalevyjä; tarkoituksena oli, että jokainen haastateltava saa halutessaan lopuksi suklaalevyn. Saimme kyseisen idean erään opinnäyteseminaarin aikana.

Yhteyshenkilö haki meille haastateltavan nuorten joukosta ja yllätykseksi haastattelu kesti vain noin 10 minuuttia. Tämä mahdollisti toisen haastattelun, joka kesti noin 11 minuuttia. Molemmat haastateltavat olivat nuoria miehiä, joista molemmat olivat olleet jossain vaiheessa mukana Matti-hankkeessa. Kummankin haastattelun alussa esitimme itsemme ja kerroimme haastattelun tavoitteen; halusimme kuulla heidän henkilökohtaisia kokemuksiaan metalliverstaan toiminnasta. Lisäksi pyysimme luvan haastattelijien äänittämiseen. Selvensimme, että kukaan muu kuin opinnäytetyön tekijät eivät tule kuulemaan äänitteitä. Molemmat osallistujat antoivat lupansa äänitteisiin. Haastattelutilanteissa käytimme äänittämisen lisäksi haastattelulomakkeita (LIITE 1), joista löytyivät haastattelukysymykset. Lomakkeiden tarkoitus oli tarjota meille haastattelijoille mahdollisuus kirjata kuulemaamme ylös. Koimme, että äänitteiden lisäksi tilannekohtaiset merkinnät tukevat työskentelyämme, kun litteroimme aineistoja ja teemme johtopäätöksiä. Samalla kuitenkin äänite auttoi meitä palaamaan haastatteluhetkiin ja miettimään onko jotain mennyt ohi ja olemmeko käsittäneet kaiken oikein.

Huomasimme, että otimme luonnostaan tietynlaiset roolit haastattelutilanteissa; toinen meistä hoiti luontevammin kyselyn, kun toinen meistä kirjasi kuulemaamme ylös. Keskustelimme tästä yhdessä jo ensimmäisen haastattelun jälkeen. Totesimme järjestelyn olevan toimiva, koska vuorovaikutus haastateltavan kanssa on toimivampaa, kun toisella meistä on koko ajan katsekontakti ja samalla kyseinen henkilö saa vietyä kysymyksillä haastattelua eteenpäin. Toinen sen sijaan saa kirjattua kuultua mahdollisimman nopeasti ylös, osallistuen kuitenkin välillä kysymysten esittämiseen. Haastattelijien jälkeen sovimme yhteyshenkilön kanssa seuraavan haastattelukäynnin, joka toteutettiin 13.12.2017. Saimme jälleen kaksi haastateltavaa ja kysyimme ennen haastattelijien aloi-

tusta luvan äänittämiseen ja molemmat haastateltavat antoivat suostumuksensa. Kolmas haastattelu kesti noin 29 minuuttia ja neljäs noin kahdeksan minuuttia. Haastattelujen jälkeen sovimme, mitkä haastattelut kumpikin litteroi, että saamme suoritettua litteroinnin mahdollisimman tehokkaasti. Tämän jälkeen tapasimme ja kävimme yhdessä läpi litteroidut aineistot valitaksemme materiaalin analyysitavan.

7.5 Haastatteluiden analysointi

Litteroituamme haastatteluaineiston analysoimme sen käyttämällä analyysitapana teemoittelu. Teemoittelu on yksi laadullisen tutkimuksen aineiston analyysitavoista ja siinä painottuu se, mitä valitusta teemasta on sanottu. Kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aiheiden mukaan. Tämä mahdollistaa tiettyjen teemojen esiintymisen aineistossa. (Tuomi – Sarajärvi 2018: 117–118.) Teemat, joita on käsitelty haastatteluissa, löytyvät kaikista tutkimuksen haastatteluista, vaikkakin eri tavoin. Tämän vuoksi aineisto teemoitellaan litteroinnin jälkeen. Joskus teemat muistuttavat käytettyä haastattelurunkoa, mutta tämä ei aina toteudu. Joskus aineistosta voi löytyä uusia teemoja eivätkä käsitellyt aiheet välttämättä noudata tutkijoiden tekemää järjestystä. Tämän takia ihmisten puheesta litteroitua tekstiä tulee tarkastella ilman ennakkoluuloja. (Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.c.)

Teemojen keräämisessä voidaan käyttää koodausta ja/tai kvantifointia. (Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.c.) Koodauksella tarkoitetaan merkkejä, kuten numeroita tai kirjaimia, joilla tehdään aineistoon merkintöjä tai luokitteluja. Esimerkki tällaisesta on aineistoon tehtävät alleviivaukset värikynällä. Koodaaminen ei ole pakollista, mutta se helpottaa aineiston käsittelyä. Esimerkiksi tietyt tekstikohdat löytyvät nopeammin. Merkitsemällä koodein tekstikohdat, jotka käsittelevät samoja asioita, helpotetaan analyysin tekoa. (Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.d.) Kvantifioinnilla tarkoitetaan puolestaan määrällisten elementtien yhdistämistä laadullisen tutkimuksen analysointiin. Haasteena kvantifioinnille on usein havaintoyksikköjen eli henkilöiden rajallinen määrä, mikä aiheuttaa sen, ettei henkilöitä voi käyttää laskemisen lähtökohtana. Laadullisen tutkimuksen tueksi voidaan kuitenkin laskea vaikka koodien tai teemoihin kuuluvien elementtien lukumäärää. Laskeminen voi vahvistaa analyysissä esille nousseita oletuksia. (Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.e.) Analyysissä voi myös käyttää apuna taulukkoja, joilla voidaan havainnoida sitä, mitkä asiat ovat aineistossa keskeisiä ja näille voidaan seuraavaksi miettiä yhdistäviä asioita; teemoja. (Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.c.)

Litteroimme aineistot tekstinkäsittelyohjelmiin ja helpottaaksemme tulevaa teemoittelua värjäsimme litteroiduista aineistoista haastateltujen puheenvuorot. Tämän jälkeen kävimme aineistot läpi ja tutkimme, mitä eroavaisuuksia tai yhteneväisyyksiä aineistoista löytyi. Samalla otimme huomioon, miten usein nämä yhtäläisyydet tai eroavaisuudet nousivat esille kaikissa haastatteluissa. Merkitsimme myös nämä eri väreillä ja keräsimme ne käsinkirjoitettuna yhteen, että pystyimme tarkastelemaan tekijöitä yhdessä ja pohtimaan vielä niiden yhtäläisyyksiä tai eroja. Tämä tarkastelu vahvisti, että valitsimme litteroiduista tarkoitukseen sopivat kohdat, minkä jälkeen valitsimme tärkeimmät esiin nousevat teemat. Teemat päättyivät olemaan samoja, jotka olivat myös esillä haastattelukysymyksissä eli miten nuoret miehet päätyivät työpajatoimintaan, miten he kokivat vaikutusmahdollisuuksensa siellä sekä millaisia tulevaisuudennäkymiä heillä oli. Valitessamme nämä teemat pidimme mielessämme tutkimuskysymyksen ja, miten voisimme löytää siihen vastauksia. Teemoittelu auttoi meitä nostamaan haastatteluista olennaisen esille, mikä helpotti puolestaan myöhemmin johtopäätösten tekemistä.

8 Tutkimuksen eettisyys

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa, kuten muussakin tutkimustyössä, eettisyys on tutkijan perusvelvollisuus. Ihmistutkimuksen ensimmäinen pääperiaate on, että tutkimusta ei tehdä salaa eikä vastoin tutkittavien tahtoa. (Mäkelä 2005: 7, 12.) Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävä ja luotettava sekä sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön tavalla. Tutkimusetiikan näkökulmasta hyvän tieteellisen käytännön keskeisiin tekijöihin kuuluu muuan muassa se, että tutkimuksessa noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli yleistä huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa, tulosten esittämisessä sekä tutkimusten ja tulosten arvioinnin. Lisäksi tutkimukseen kuuluu soveltaa eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkijoiden tehtävänä on ottaa muiden tutkijoiden työt asianmukaisella tavalla huomioon ja kunnioittaa muiden tekemää työtä niin, että he viittaavat toisten tutkijoiden julkaisuihin asianmukaisella tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d.) Olemme perehtyneet hyvän tieteellisen käytännön ohjeisiin ja otimme ne osaksi toimintaamme. Tutkimme työtämme varten laajasti lähteitä eri tahoilta ja suhtauduimme niihin kriittisesti. Olemme myös viitanneet selkeästi kaikkiin käyttämiimme lähteisiin.

Hyvä tutkimuskäytäntö edellyttää myös, että tutkimukseen osallistumisesta saadaan suostumus. Tutkimuksessa aikana on varmistettava, että tutkittavalla on kerrottava

kaikki oleellinen tieto siitä tutkimuksen kuluessa tulee tapahtumaan ja, että hän on ymmärtänyt kaiken informaation. Tutkijalla on valta päättää, mitä hän kertoo tutkittavalle, mikä tekee tutkijan eettisesti vastuulliseksi tutkittavasta. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka n.d.f.) Haastattellessa nuoria miehiä kerroimme tutkimuksen alussa tutkimusprosessin tarkoituksesta, aineiston keruusta, sen säilytyksestä ja hävityksestä. Tutkimusprosessin alussa olimme ottaneet yhteyttä työpajaan ja kysyneet alustavasti haastattavia tutkimukseemme. Haastattelun alussa kerroimme vielä nuorille, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja hävitämme haastatteluaineiston tutkimustyön lopuksi asianmukaisesti. Lisäksi anonymisoimme haastateltavat eli emme käyttäneet haastateltujen nimiä missään kohtaa tutkimusta. Avoimuus, rehellisyys ja ennakkoluulottomuus olivat työskentelymme kantavia arvoja koko prosessin ajan.

9 Haastatteluiden tulokset

9.1 Työpajatoimintaan hakeutuminen

Puolistrukturoitujen haastatteluiden alussa kysyimme nuorilta miehiltä taustatietoja eli heidän ikänsä ja koulutustaustan. Tarkoituksena oli kartoittaa nuorten miesten taustoja sekä omaa motivaatiota hakeutua työpajatoimintaan mukaan. Haastateltujen ikähaarukka oli 19–21 vuotta ja heillä kaikilla oli suoritettuna peruskoulun päättötodistus. Kaikilla haastatelluista oli myös kokemusta jatkokoulutuksesta, kuten ammattiopiston opinnoista ja täydentävistä kursseista. Kaksi heistä oli kuitenkin keskeyttänyt ammattiopiston opintonsa. Haastattelussa heiltä kysyttiin, minkä takia he olivat lähteneet työpajatoimintaan mukaan ja miten he olivat työpajan toiminnan kokeneet.

“Ei mitään mä en jaksanu himaan jäädä lorvii niin mä aattelin et jotain tekemistä kun mul tuli loppu duunit tossa viime vuoden puolella.”

“Mä päädyin tota öö joku nuorten infosta tämmönen.. mikä kenen kaa mä hoidin ne mun työasioita. - Se sit ehdotti et hae tämmöseen katotaan jos sä pääset ja sit mä kävin täällä, sovittiin [ohjaajan] kaa että mä tuun tänne haastatteluun ja näytti paikkoja, kysy kuinka pitkä aika. Mä sanoin et tottakai se oli se kuukaus tai viis kuukautta. Otin sen viis kuukautta kun se tuntu mukavalta ja en oo katunu päiväkään sitä.”

Yksi nuorista oli päätenyt toimintaan mukaan te-toimiston kautta, mutta myös kavereiden vaikutus näkyi työpajalle hakeutumisessa.

“Kavereilta kuullu ja sit yks kaveri on tääl ja toisen kaverin kans tultiin tähän samaan sille.”

“Eei, pari kaverii oli täällä sitten ja sano et tuu ihmeessä.”

Osa nuorista oli kokeillut työpajatoimintaa jo aikaisemmin, mutta työpaja kokeilu oli päätynyt nuorten omasta toimesta arvioitua aikaisemmin. Nuoret olivat kuitenkin palanneet takaisin ja halusivat yrittää kokeilua uudestaan.

“Tällä pätkällä en mä oo ollu kun reilun kuukauden vasta. Nyt toisella kerralla.”

“Ja oon sit vaan maannu nii mä aattelin et lähen takas - olin täällä jo kolme vuotta sitten tota kerran.”

Nuoret voivat toimia työpajalla kerralla noin viisi kuukautta, mutta haastatteluissa nousi esille, että he voivat halutessaan hakea kuukauden jatkoaikaa. Nuoret, joilla oli tämä valinta edessä, olivat halukkaita ottamaan kyseisen jatkoajan viiden kuukautensa jälkeen. Melkein kaikki haastateltavat toivat myös ilmi halukkuutensa kouluttautua lisää ja lisätä samalla arjen struktuuria. Tämä näkyi nuorten omassa kiinnostuksessa hakeutua työpajalle uudestaan ja verkostoitua työelämää varten.

9.2 Vaikuttamismahdollisuudet työpajatoiminnassa

Kaikki nuoret kokivat työpajatoiminnan positiivisena kokemuksena, joka lisäsi arjen struktuuria. Nuorilta kysyttiin, kuinka motivoivana he olivat kokeneet työpajan toiminnan ja kuinka nuoret ajattelivat voivansa kehittää työpajan toimintaa. Toive vaikutusmahdollisuuksista nousi esille siinä, miten nuoret toivoivat voivansa vaikuttaa enemmän tehtävien sisältöön. Lisäksi käsillä tekeminen ja oman kädenjäljen näkeminen työssä oli tärkeää kaikille haastateltaville.

“En mä nyt tiedä itestäni, mä oon aina ollu vähän sellanen että tykkään tehdä ja en mä osaa oikein sanoa, en mä osaa oikein sanoa tuleeks täältä mulle, monelle muulle varmaan, mä oon sellanen että tykkään tehdä niin koko aika tykkään tehdä ja niin en sit tiä.”

“Mä oon ollu ihan tyytyväinen et ei tähän tarvii mitään tai et ehkä enemmän et saisi te sitä vastuuta tai mua vähän ärsyttää kun mä rupeen duunaamaan jotain niin mä koitan ite sit soveltaa siitä tulee sit oman näkönen ja siitä tuli kyl sit ihan jees et kylhän noi ohjaajat jeesaa mut mul on se et kyl mä tykkään ite tehdä enemmän.”

Monet kokivat vuorovaikutuksen ohjaajien kanssa tärkeänä ja toivoivat myös kiinteämpää suhdetta eri sidosryhmien kanssa. Nuorten toiveena oli tehdä suoraan yhteistyötä yritysten kanssa ja saada henkilökohtaisia toimeksiantoja kouluttajien kautta.

“Et se olis täällä metallialalla ihan ainaskin vois olla jotain toimeksiantoa, et jos ei yrityksiltä niin sit joltain muulta, et ihan mitä vaan, et kouluttaja vois hakea vähän sellasta toimeksiantoa.”

Kela-asioiden hoitaminen tuotti nuorilla eniten huolta, mutta nuoret kuitenkin kokivat saavansa pajalta tarvittaessa tarpeeksi tukea. Nuoret olivat kuitenkin motivoituneita myös itse selvittämään asioita.

“Joo oon mä, joo oon saanut, ei mul oikein oo sillein ollu mihin mä tarvisin jeesiä, enimmäkseen noiden kela-asioiden kanssa jos on tullu jotain, ei muuten.”

“Joo kyl me saadaan apua jos tarvii.”

9.3 Haastatteluiden jatkosuunnitelmat

Haastatteluissa kysyimme myös nuorten jatkosuunnitelmista. Tarkoituksena oli selvittää vahvistaako työpajatoiminta osallisuuden kokemusta ja sitä kautta kiinnittymistä yhteiskunnan koulutus- ja työelämään. Työpajalta saatu tuki nähtiin tärkeänä ja nuoret toivat esille työpajalla saadun tuen.

“No aluks oli sillein et olisin hakenu itsenäisesti [työharjoitteluun] mut sitten kun niistä ilmotetaan ne sai kuulla tästä alkuviikosta et nää voi sillein yrittää saada mut sinne.”

“Mä en oikeen tiedä kun tän pajan kautta voi päästä sellaseen [nimi] kauppaan töihin ja just oppisopimuksella. Se voi auttaa siin.”

Myös eriävää mielipidettä löytyi. Yksi nuorista ei vielä tiennyt mitä hän tekisi työpajan jälkeen ja kuinka hän suhtautuu jatko-opiskeluun.

“En mä tiedä, mä mietin lähdenkö opiskelemaan vai mitä mä sit teen et tuleeks joku duuni, miellyttävä duuni vastaan tai opiskelee tai vastaavaa, en oo vielä sinne asti miettinyt.”

Edellä mainitulla nuorella oli kuitenkin jo takanaan työkokemusta. Kolmen muun nuoren puheissa vilahtivat tulevaisuuden suunnitelmat, kuten opiskelu ja työelämään siirtyminen. Vastauksissa esiintyi vaihtelua kumpaan nuoret halusivat ensin; töihin vai opiskelemaan. Yksi nuorista oli jo hakenut töitä itselleen, mutta monet halusivat myös edetä omassa tahdissa.

10 Johtopäätökset

Metodikirjallisuudessa tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin (tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu) ja reliabiliteetin (tutkimustulosten toistettavuus) käsittein. (Tuomi – Sarajärvi 2018: 180). Tutkimuksemme tärkein tavoite oli saada miesten omat kokemukset ja ajatukset näkyviksi työpajatoiminnasta sekä työ- ja kouluelämästä. Reliabiliteetti näkyi siinä, että melkein kaikissa haastatteluissa miehet mainitsivat, että heille on tärkeää saada oma mielipiteensä kuuluvaksi. Sosiaalialan työssä ja erityisesti haastatteluissa reliabiliteetti on kuitenkin haastava, koska haastatellut ovat aina kontekstisidonnaisia.

Validiteetin tarkoitus on kertoa, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu. (Tuomi – Sarajärvi 2018: 180). Lisäksi validiteetin ja reliabiliteetin on tarkoitus arvioida tutkimuksen luotettavuutta tieteellisestä näkökulmasta. Tutkimuksemme validiteetti näkyi siinä, miten haastateltavaksi valikoitui nuoria miehiä valitusta kohderyhmästä eli Stadion metalliverstaalla käyvistä nuorista. Haastattelujen kysymykset myös kohdistuivat tälle kohderyhmälle ja valittuihin teemoihin, kuten metalliverstaalta saatuun tukeen. Haastattelut eivät kuitenkaan lyhykäisyydessään tuottaneet niin laajaa aineistoa kuin alun perin toivoimme. Validiteetin kannalta kysymysten kohdistaminen erityisesti koskemaan osallisuutta olisi ollut hedelmällistä ja mielenkiintoista. Näistä muutoksista huolimatta koemme kuitenkin haastattelut kokonaisuudessaan hyödyllisiksi, ja saimme kuulla nuorilta miehiltä avoimesti heidän taustoistaan ja kokemuksistaan metalliverstaalla. Kirjallisuuskatsauksessa keskityimme nuorten miesten työllistymis- ja kouluttautumistilanteeseen sekä niiden liittymistä syrjäytymisriskiin. Luodessa haastattelukysymyksiä painotus ja kiinnostus alkoivat kuitenkin siirtyä syrjäytymisriskistä nuorten miesten osallistamiseen ja sitä tukeviin menetelmiin.

Olettamuksemme haastattelujen johtopäätöksiin oli, että metalliverstas luo rytmiä nuorten miesten arkeen ja edistää heitä käytännön oppimisen sekä henkilökohtaisen tuen avulla kohti opiskelu- tai työelämää. Tutkimustuloksissa selvisi, että hypoteesimme piti paikkansa. Nuoret miehet kokevat työpajatoiminnan mielekkäänä toimintana, joka lisää arjen struktuuria. Työpajalta saatu tuki ja mielekkään toiminnan oikea-aikaisuus lisäsivät nuorten halua oppia uutta. Miehet myös ilmaisivat, että ilman työpajatoimintaa he todennäköisemmin jäivät helpommin kotiin ja tätä kautta yhteiskunnan ulkopuolelle. Lisäksi nuoret toivat esille huolen Kelaan liittyvien asioiden hoitamisesta sekä riittävän tuen saamisesta työpajatoiminnan jälkeen. Nuoret kokivat Kelaan liittyvien asioiden hoitamisen

sekavana, mutta pitivät positiivisena, että saivat tarvittaessa apua kuntouttavalta koulutajalta.

Tutkimus vahvisti olettamusta siitä, että metalliverstas luo osallisuutta jo pienellä tasolla antaessaan nuorille mahdollisuuden olla osa verstaan ryhmää. Haastatteluiden yhteydessä tuli ilmi, että nuoret ovat päättäväisiä ja motivoituneita saamaan kiinni koulu- ja työelämästä. Haastatteluissa miehet toivatkin esille, että he toivoisivat itse voivansa vaikuttaa työpajatoiminnassa heille annettuihin projekteihin ja toimeksiantoihin. Kehittämiskeskustelu-ideana mietimme, voisiko työpajalla toimia säännöllinen ja kahdenkeskinen keskusteluhetki nuoren kanssa esimerkiksi viikoittain resurssien puolesta? Kehittämiskeskustelu voisi kasvattaa nuoren ammattitaidon lisäksi itsetuntoa ja vahvistaa täten osallisuutta yhteisössä. Lisäksi nuori voi saada parhaimmillaan kokemuksen, että hän on merkittävä ja, että häntä kuunnellaan. Keskustelut voisivat myös sisältää intensiivisempää tukea nuorten tarpeiden mukaan. Esimerkiksi, jos nuori tarvitsisi apua työhaastatteluun valmistautumisessa. Pääkaupunkiseudulla on olemassa muita nuorille suunnattuja tukevia palveluja, mutta metalliverstaan ollessa tuttu ja luotettava ympäristö nuorille, olisi sinne myös helppoa sisällyttää lisää tukea ja kohtaamista. Kolmella nuorista miehistä oli lisäksi tavoitteena työllistyä työpajatoiminnan päättyessä ja yhdellä haastatelluista oli tavoitteena hakea myös opiskelemaan. Tässä näemme osallisuutta vahvistavia elementtejä, sillä riittävä toimeentulo, yhteisöön kiinnittyminen ja aktiivinen toiminta ovat elementtejä, jotka yleisesti yhdistetään osallisuuden toteutumiseen (Raivio – Karjalainen 2013: 16).

Vuorovaikutus työpajan ohjaajien kanssa nähtiin tärkeänä. Samalla nuoret kuitenkin painottivat sitä, että heidän on tärkeää saada toimia jatkon suhteen omassa tahdissa. Osallisuus toteutuu parhaiten, kun ihminen tuntee kuuluvansa yhteisöön, joka tukee hänen identiteettinsä rakentumista ja äänen kuuluviin tuleamista. Yksilöiden, kuten metalliverstaan nuorten, arjessa osallisuus voi tuntua omakohtaisena ja voimaannuttavana kokemuksena. Osallisuutta voi nähdä yhteisössä, jossa on kunnioitusta, luottamusta ja kaikki ovat tasavertaisia keskenään. (Raivio – Karjalainen 2013: 14.)

Johtopäätösten perusteella voimme todeta, että metalliverstaalla nuoret saavat mahdollisuuden kehittää taitoja, joiden avulla he voivat päästä jatkokoulutukseen tai työelämään. Jatkokoulutus tai työelämään pääsy voivat edistää hyvinvointia, taata toimeentulon ja vahvistaa nuorten elämänhallintaa, mitkä kaikki puolestaan vahvistavat yksilön mahdollisuutta osallisuuteen (Raivio – Karjalainen 2013: 16, 19; Rouvinen-Wilenius ym. 2011: 67).

11 Pohdinta

Monet eri asiantuntijat ja ammattijärjestöt ovat tutkineet koulutustason positiivista vaikutusta yksilön elämään. Myös syrjäytyminen käsitteenä ja ilmiönä on runsaasti puhuttu sekä tutkittu aihe. Me sosionomeina koemme syrjäytymisvaarassa ja marginaalissa elävien miesten tukemisen erityisen tärkeäksi, koska tutkimustiedon perusteella voidaan parhaimmillaan saada aikaan positiivisia toimenpiteitä sekä muutoksia. Kirjallisuuskatsausta tehdessämme huomasimme nuorten kohdalla toistuvan teeman, jonka mukaan lapsuudessa alkaneet ja aikuisuutta kohti kasaantuvat ongelmat lisäävät syrjäytymisriskiä huomattavasti. Syrjäytymiskäsitteen määrittelyn vaikeus tuli myös useammassa tekstissä esille sekä se, millä indikaattoreilla syrjäytymistä mitataan eri tutkimuksissa. Kirjallisuuskatsaus selkeytti ajatuksia aihepiirin rajaamisesta sekä nuorten omien kokemusten hyödyntämisestä - useissa tutkimuksissa painotettiin nuorten äänen kuuluvuutta. Tämä kantautui myös meidän omaan työhömmä, jossa halusimme tuoda esille nuorten miesten omaa ääntä kuuluviin.

On huomattava, että alhaisempi palkka tai koulutustaso eivät automaattisesti tarkoita syrjäytymistä tai onnellisuuden puutetta elämässä. Kaiken ytimessä on kuitenkin myös yksilön subjektiivinen kokemus. Mietimme työmme aikana, että vaikka yksilön koulutustaso voi olla matala ja tilastot kertoa syrjäytymisestä, henkilö voi itse kokea tyytyväisyyttä elämäntilanteensa. Tähän voi vaikuttaa myös yksilön omat arvot; kaikki eivät välttämättä koe korkeaa koulutustasoa tai korkeapalkkaista ammattia haluttavana tavoitteena. Mietimme myös työssämme haastateltujen nuorten miesten omaa näkemystä syrjäytymisestä ja mikä sitä aiheuttaa. Päädyimme haastattelukysymyksissä painottamaan syrjäytymisen sijaan osallisuuteen emmekä halunneet esittää yleisesti liian henkilökohtaisia kysymyksiä. Emme ole varmoja olisiko aihetta kyennyt lähestymään loukkaamatta nuorten miesten omaa yksityisyyttä. Varsinkin, kun haastattelu tapahtui lyhyen vierailun aikana ja olimme heille vieraita ihmisiä. Yksi haastateltu kuitenkin totesi huomanneensa, että metalliverstaalla on yksilöitä, jotka ovat jääneet siviilissä ulkopuolelle. Olisi ollut mielenkiintoista tietää tarkemmin nuorten miesten omia tunteita omasta elämäntilanteestaan ja, mitkä asiat ovat heidän mielestään vaikuttaneet heidän elämäntilanteeseensa.

Haastatteluiden yhteydessä miehet toivat toistuvasti myös esille, että he toivoisivat voidensa vaikuttaa työpajatoiminnassa heille annettuihin projekteihin ja toimeksiantoihin. Kehittämisisideana mietimme, voisiko työpajalla toimia säännöllinen ja kahdenkeskinen

keskusteluhetki nuoren kanssa esimerkiksi viikoittain resurssien puolesta? Kehittämiskeskustelu voisi kasvattaa nuoren ammattitaidon lisäksi itsetuntoa ja vahvistaa täten osallisuutta yhteisössä. Lisäksi nuori voi saada parhaimmillaan kokemuksen, että hän on merkittävä ja että häntä kuunnellaan. Keskustelut voisivat myös sisältää intensiivisempää tukea nuorten tarpeiden mukaan. Esimerkiksi, jos nuori tarvitsisi apua työhaastatteluun valmistautumisessa. Pääkaupunkiseudulla on olemassa muita nuorille suunnattuja tukevia palveluja, mutta metalliverstaan ollessa tuttu ja luotettava ympäristö nuorille olisi sinne myös helppoa sisällyttää lisää tukea ja kohtaamista.

Opinnäytetyö on ollut meille molemmille ensimmäinen ja pidempi tutkimustyö joka on opettanut paljon. Prosessi on ollut pitkä, mutta olemme myös saaneet useita uusia oivalluksia sekä oppineet itsestämme ja toisistamme tutkijoina sekä kirjoittajina. Prosessin alkaessa tarkoituksemme oli tutkia miesten ja naisten välisiä eroja koulutuksen ja hyvinvoinnin suhteen, mutta matkan varrella niin tutkimuksen rajaaminen kuin tutkimuskysymyksen kohdentaminen on tarkentunut osallisuuden vahvistamiseen ja nuoriin miehiin kohderyhmänä. Työn alussa muotoilimme haastattelukysymykset koskemaan enemmän syrjäytymistä, mutta käytännön toteutuksen jälkeen tulimme siihen tulokseen, että syrjäytyminen käsitteenä ja teemana on erittäin laaja. Myös aikataulun puitteissa päätimme keskittyä enemmän osallisuuteen kuin syrjäytymiseen kaiken kattavana teemana. Alun epävarmuuden jälkeen aiheen rajaaminen on ollut helpompaa ja olemme kohdistaneet tutkimuskysymystä metalliverstaan toimintaa vastaavaksi. Jatkossa olisikin mielenkiintoista päästä tutkimaan työpajojen toimintaa vielä lähemmin ja pohtimaan, tekisimmekö jatkossa jotain toisin esimerkiksi kysymysten asettelun suhteen tai validiteetin näkökulmasta.

Lähteet

Aluehallintovirastot n.d. Aluehallintovirasto. Verkkodokumentti.

<<https://www.avi.fi/web/avi/aluehallintovirastot#.WszaG9Nub-Y>>. Luettu 10.4.2018.

Bamming, Ruth 2017. Työpajatoiminta 2016. Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset. Opetus ja kulttuuritoimen vastuualue. Aluehallintoviraston julkaisuja 30/2017. Verkkodokumentti. <<https://www.avi.fi/documents/10191/8064383/Julkaistu-30-LSSAVI.pdf>>. Luettu 10.4.2018.

Cutler, David M. – Lleras-Muney, Adriana 2006. Education and Health: Evaluating theories and evidence. NBER working paper series. National Bureau of Economic Research. Verkkodokumentti. <<http://www.nber.org/papers/w12352.pdf>>. Luettu 10.4.2018.

Feinstein, Leon – Sabates, Ricardo – Anderson, Tashweka M. – Sorhaindo, Annik – Hammond, Cathie 2006. What are the effects of education on health? Teoksessa Desjardins, Richard – Schuller, Tom (toim.): Measuring the Effects of Education on Health and Civic Engagement – Proceedings of the Copenhagen Symposium. OECD. 171–340. Saatavilla sähköisesti myös osoitteessa: <<http://www.oecd.org/education/innovation-education/37437718.pdf>>.

Gretschel, Anu 2002a. Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa Gretschel, Anu (toim.): Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Suomen kuntaliitto. 48–62.

Gretschel, Anu 2002b. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Helsinki 2018. Stadin ammattiopisto. Nuorten työpajat. Verkkodokumentti. <https://www.hel.fi/amatillinen/fi/haussa-nyt/ennen_amatillista_koulutusta/nuorten-tyopajat>. Luettu 10.4.2018.

Isola, Anna-Maria – Kaartinen, Heidi – Leemann, Lars – Lääperi, Raija – Schneider, Taina – Valtari, Salla – Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1>. Luettu 25.2.2018.

Kajantie, Eero – Hovi, Petteri – Eriksson, Johan – Laivuori, Hannele – Andersson, Sture – Rääkkönen, Katri 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Reivinen, Jukka – Vähäkylä, Leena (toim.): Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 23–36.

Karhunen, Hannu 2017. Nuoret eivät pärjää ilman oikeanlaista koulutusta. Tieto & Trendit. Verkkodokumentti. <<http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/208/>>. Luettu 13.9.2017.

Kaukonen, Ritva 2009. Miesten koulutustaso paranee hitaammin kuin naisten. Tilastokeskus. Verkkodokumentti. <http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-09-30_001.html>. Luettu 12.9.2017.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY.

Koulutustakuu n.d. Nuoriso- ja koulutustakuu. Verkkodokumentti. <<http://www.koulutustakuu.fi/koulutustakuu/>>. Luettu 12.4.2018.

Kuronen, Ilpo 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämänkoulusta peruskoulun jälkeen. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Larja, Liisa 2016. Enemmän nuoria työn ja koulutuksen ulkopuolella – ei sentään viidennestä. Tieto & Trendit. Verkkodokumentti. <<http://tietotrenditblogi.stat.fi/enemman-nuoria-tyon-ja-koulutuksen-ulkopuolella-ei-sentaan-viidennesta/>>. Luettu 13.9.2017.

Metropolia n.d. Matti - Miesten matkat työhön. Verkkodokumentti. <<http://www.metropolia.fi/palvelut/hankeyhteistyö/tutkimus-ja-kehityshankkeet/matti-miesten-matkat-tyohon/>>. Luettu 12.9.2017.

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.

Myllyniemi, Sami – Gissler, Mika 2012. Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, Elina – Myllyniemi, Sami – Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lapset ja nuoret instituutioiden kehkeyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. 23–100. Saatavilla sähköisesti myös osoitteessa: <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103052/elinolot%20vuosikirja%202012.pdf?sequence=1>>. Luettu 11.9.2017. 23–100.

Myllyniemi, Sami 2007. Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007. Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 37. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 79. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta. Verkkodokumentti. <<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>>. Luettu 14.9.2017.

Mäkelä, Klaus 2005. Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005. Työpapereita 4/2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Verkkodokumentti. <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>>. Luettu 1.4.2018.

Mäkiranta, Timo 2008. Elämänhallinta sosiaalipedagogisena käsitteenä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen Yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön koulutusohjelma. Saatava sähköisesti myös osoitteesta: <<https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79066/gradu02556.pdf?sequence=1>>. Luettu 1.2.2018.

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu Helsingissä 21.12.2016. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>>.

Nuorisotakuu n.d. Nuorisotakuu auttaa eteenpäin. Verkkodokumentti. <<http://nuorisotakuu.fi/tietoa-nuorisotakuusta>>. Luettu 10.4.2018.

Nuorten työpajatoiminta n.d. Aluehallintovirasto. Verkkodokumentti. <<https://www.avi.fi/web/avi/avustukset-nuorten-tyopajatoimintaan#.WszaYtNub-Y>>. Luettu 10.4.2018.

Pietikäinen, Reetta (toim.) 2017. Sovari - sosiaalisen vahvistumisen mittari. Työpajatoiminnan valtakunnalliset tulokset 2017. Raportti. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

Pyykkönen, Jussi – Myrskylä, Pekka – Haavisto, Ilkka – Hiilamo, Heikki – Nord, Ulla 2017. Kadonneet työmiehet. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Verkkodokumentti. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2017/02/no_54.pdf>. Luettu 13.9.2017.

Pyykkönen, Jussi n.d. Korkeakoulutetut tienaa jopa miljoona euroa enemmän kuin kouluttamattomat. Me-säätiö. Verkkodokumentti. <<http://www.mesaatio.fi/ajankoh-taista/blogi/korkeakoulutetut-tienaa-voimaa-enemman-tyouran-aikana-kuin-kouluttamattomat/>> Luettu 15.4.2018.

Raivio, Helka – Karjalainen, Jarno 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Era, Taina (toim.): Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. 12–34. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 25.2.2018.

Ristolainen, Heidi – Varjonen, Sampo – Vuori, Jukka 2013. Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä? Poliitiikkatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013. Valtioneuvoston kanslia. Verkkodokumentti. <http://vnk.fi/documents/10616/1093242/R0213_Mit%C3%A4+tied%C3%A4mm%C3%A4+politiikkatoimien+vaikuttavuudesta.pdf/90819b6a-87f3-45f3-a8a4-bfbfee76900a?version=1.0>. Luettu 10.3.2018.

Rouvinen- Wilenius, Päivi – Aalto-Kallio, Mervi – Koskinen-Ollonqvist, Pirjo – Nikula, Tuuli 2011. Osa 2. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Rouvinen-Wilenius, Päivi – Koskinen-Ollonqvist, Pirjo (toim.): Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskus ry. Julkaisu 9/2011. 49–76. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa: <https://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf>. Luettu 10.3.2018.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.a. Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Verkkodokumentti. <http://www.fsd.uta.fi/metodologia/metodologia/kvali/L6_3_3.html>. Luettu 1.1.2018.

- Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.b. Litterointi. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Verkkodokumentti. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html>. Luettu 13.1.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.c. Teemoittelu. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Verkkodokumentti. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html>. Luettu 10.4.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.d. Koodaus. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Verkkodokumentti. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html>. Luettu 11.4.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.e. Kvantifiointi. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Verkkodokumentti. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html>. Luettu 11.4.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.f. Hyvä tutkimuskäytäntö. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Verkkodokumentti. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html>. Luettu 11.4.2018.
- Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna n.d.g. Mitä laadullinen tutkimus on: lyhyt oppimäärä. Kvalitatiivinen I. laadullinen tutkimus. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Verkkodokumentti. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html>. Luettu 12.4.2018.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d. Hyvä tieteellinen käytäntö. Verkkodokumentti. <<http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta>>. Luettu 10.4.2018.
- Vainio, Suvi 2014. Korkeakouluissa opiskelevat naiset valmistuvat miehiä todennäköisemmin ja nopeammin. Tilastokeskus. Verkkodokumentti. <http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2014/art_2014-09-29_002.html#_ga=2.178804768.503256130.1505213987-17110989815.1493752152>. Luettu 12.9.2017.
- Valtakunnallinen työpajayhdistys n.d. Järjestö. Verkkodokumentti. <<https://www.tpy.fi/jarjesto/>>. Luettu 10.4.2018.
- Vehviläinen, Jukka 2008. Nuorten osallisuushanke – arvioinnin loppuraportti. Opetushallitus. Verkkodokumentti. <http://www.oph.fi/download/30231_nuorten_osallisuushanke_arvioinnin_loppuraportti.pdf>. Luettu 10.4.2018.
- Veivo, Lea – Vilppola, Tuomo 1998. Työllistymisen ja työelämän rakentuminen. Teoksessa Ulvinen, Veli-Matti (toim.): Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet. Helsinki. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 47–60.
- Virtanen, Jukka 2004. Kokonainen mies. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Liitteet

Haastattelulomake

Haastattelulomake

Aika:

Paikka:

A Taustatiedot

1. Ikä:
2. Sukupuoli:
3. Koulutustausta:

B Varsinaiset kysymykset

4. Miten päädyit työpajatoimintaan mukaan?

5. Miltä työpajatoiminta sinusta tuntuu?

6. Koetko oppineesi työpajalla jotain uutta?

Kyllä • Ei •

Jos kyllä, mitä?

7. Koetko työpajatoiminnan motivoivana jatkoa ajatellen?

Kyllä • Ei •

Jos kyllä, miksi?

Jos ei, mitä kaipaisit lisää?

8. Oletko kokenut työpajan oheistoiminnan hyödylliseksi?

9. Mitä muuta pajalla voisi mielestäsi tehdä?

10. Mitä haluaisit vielä oppia?

11. Minkälaisia ajatuksissa sinulla on tulevaisuudesta?

12. Miten toivoisit saavasi tietoa koulu- ja työelämään liittyvistä asioista?

13. Keneltä haluaisit saada ohjausta ja neuvontaa koulu- ja työelämään liittyvissä asioissa?

Kouluttajalta •

Kuntoutusvastaavalta •

Joltain muulta, keneltä?

Kiitos!